

การสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา
ในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

PROJECT OF NETWORKING FOR EXPLORING AND COLLECTING LAN NA PALM LEAFS
IN DIGITAL FORM BY PARTICIPATORY METHOD OF COMMUNITIES IN
MAETA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

โดย

อาจารย์ตุลาภรณ์ แสนปรน

อาจารย์ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2558

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับความอนุเคราะห์งบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ในการจัดสรรงบประมาณในการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 200,000 บาท (สองแสนบาทถ้วน) จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิสิฐ เจริญวงศ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลิต ชัยครุชิต และอาจารย์ ดร. ชูพินิจ เกษมณี อาจารย์ผู้ซึ่งให้คำปรึกษางานวิจัย ตลอดจนการให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักนวัตกรรมการพัฒนาวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมทุกท่าน ที่ได้อำนวยความสะดวก และคอยติดตาม ให้ความช่วยเหลือแก่โครงการวิจัยนี้เป็นอย่างดี

ขอกราบนำสการขอบพระคุณเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ วัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ และอำนวยความสะดวกในการสำรวจข้อมูล

ขอขอบพระคุณผู้ประสานงานของแต่ละชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ได้อนุเคราะห์ และให้ความร่วมมือในด้านงานวิจัยต่างๆ ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จได้ดี ความดีงามของงานวิจัยชิ้นนี้ขอมอบแต่ปราชญ์ชาวบ้านที่เห็นคุณค่าของคัมภีร์ใบลานตลอดมา

นางสาวตุลาภรณ์ แสนปรน
นางสาวปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ
ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายและสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลานล้านนาในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ศึกษาวัดในพื้นที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 68 วัด

ผลการศึกษา พบว่า อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง รวม 68 วัด มีความต้องการสำรวจ อนุรักษ์ พัฒนา คัมภีร์ใบลานล้านนา จำนวน 25 วัด และไม่ต้องการสำรวจ จำนวน 43 วัด เนื่องจากบางวัดได้มีการจัดหมวดหมู่เรียบร้อยแล้ว บางวัดไม่มีใบลาน บางวัดใบลานถูกไฟไหม้ บางวัดใบลานสูญหาย และบางวัดเป็นวัดที่สร้างใหม่ เหตุผลที่วัดต้องการสำรวจ อนุรักษ์ พัฒนา คัมภีร์ใบลานล้านนา คือ คัมภีร์ใบลานเป็นของคู่บ้านคู่เมืองที่ได้จารึกหลักธรรมคำสอน บอกเล่าประวัติหมู่บ้าน ประวัติบุคคล ตำรายา สมุนไพร รวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงเห็นควรที่จะให้มีการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาในอนาคต ขณะเดียวกันยังพบปัญหาของ พระสงฆ์ สามเณร ที่ไม่สามารถอ่าน คัมภีร์ใบลานล้านนาได้เนื่องจากขาดความรู้ด้านอักษรล้านนา

เครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงวัดและชุมชนที่มีความต้องการสำรวจ อนุรักษ์ พัฒนา คัมภีร์ใบลานล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการคัมภีร์ใบลานล้านนาในด้านการดูแลรักษา อนุรักษ์ พัฒนา และถ่ายทอดคัมภีร์ใบลาน โดยเครือข่ายมีแนวทางการดำเนินงาน ประกอบด้วย การอบรมการอ่าน การเขียนภาษาล้านนาให้แก่พระสงฆ์และผู้สนใจทั่วไป การดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการค้นคว้า การจารใบลาน การดำเนินการรวบรวมและจัดเก็บตามหลักวิชาการ การถ่ายทอดองค์ความรู้คัมภีร์ใบลานล้านนาให้แก่วัดและชุมชน และการผลักดันให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน

คำสำคัญ การสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา เครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ

Abstract

A research for making a network of survey and collecting Lan Na palm leaf manuscripts for a digital collection of participatory of communities in Mae Tha district, Lampang province had an objective to make a network for surveying and collecting Lan Na palm leaf manuscripts from 68 temples in Mae Tha district, Lampang province.

The finding found that in Mae Tha district, there was 25 of 68 temple accepted a survey for conserving and restoring the Lan Na palm leaf manuscripts. However, the 43 of 68 temples were unable to accept the project because some had already managed it, some had no Lan Na palm leaf manuscripts left because of fire, disappearance, or some were a new one that had no Lan Na palm leaf manuscripts. The reasons for accepting the project was a realization of the value of Lan Na palm leaf manuscripts in a position of respectability asset inscribing moral principle, teaching, village history, personal profile, pharmacopoeia, herb, archeological site, and antiques. The Lan Na palm leaf manuscripts were a cultural asset inherited from ancestor, it should have been conserved for the descendant. At the same time, there was a problem of a monk and novice who were unable to read Lan Na palm leaf manuscripts because of lack of Lan Na alphabet knowledge.

The network of Lan Na palm leaf manuscripts in Mae Tha district was a linking network between temples and communities which accepted a survey for conservation and restore. The objective of this part was to manage Lan Na palm leaf manuscripts for taking care, conserving, restoring, and transmitting Lan Na palm leaf manuscripts. The network had a knowledge of the performance consisted of training for reading and writing the Lan Na palm leaf manuscripts for monks and interested people. The performance of the Local Administrative Organization and the involved units were a restore of boiling palm leaf, inscribing, and collecting as a standard. There was a transmission of knowledge of Lan Na palm leaf manuscripts for temples and community, including a push for local curriculum about palm leaf manuscripts.

Keywords survey, collection, Lan Na palm leaf manuscripts, network of Lan Na palm leaf manuscripts of Mae Tha district

สารบัญ

	หน้า	
บทคัดย่อ	ก	
กิตติกรรมประกาศ	ข	
สารบัญ	ค	
สารบัญตาราง	ง	
สารบัญภาพ	จ	
บทที่ 1	บทนำ	
	ความเป็นมาของการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์	3
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
	คำถามหลักในการวิจัย	4
	กรอบแนวความคิดของการวิจัย	4
	นิยามศัพท์	4
บทที่ 2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
	แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย	6
	แนวคิดเกี่ยวกับการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์โบราณ	9
	แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	10
	แนวคิดเกี่ยวกับการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล	12
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	
	กรอบแนวความคิดของการวิจัย	26
	พื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	26
	ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย	26
	ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงาน	28
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์	29
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
	สรุปผลการวิจัย	40
	ข้อเสนอแนะ	44

สารบัญ (ต่อ)

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

- แบบสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์ ฟันฟู คัมภีร์ไบเบิลล้านนา
- สาเหตุของการเสื่อมสภาพของเอกสารโบราณ
- ภาพกิจกรรม
- ประวัติผู้วิจัย

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบที่ 1-2 แสดงการจัดเก็บคัมภีร์โบราณของวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง	33
ภาพประกอบที่ 3 แสดงข้อมูลวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางที่มีคัมภีร์โบราณล้านนา	33
ภาพประกอบที่ 4 แสดงข้อมูลวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางที่ต้องการสำรวจคัมภีร์โบราณล้านนา	34
ภาพประกอบที่ 5-6 กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	35
ภาพประกอบที่ 7 การประกอบพิธีการขอขมาเพื่อขออนุญาตก่อนเริ่มต้นการสำรวจโบราณ	39

สารบัญตาราง

หน้า

แสดงผลการสำรวจความต้องการ การสำรวจ อนุรักษ์ ฟีนฟู คัมภีร์โบราณล้านนา

30

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

ลำปาง เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือของประเทศไทยที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน และเป็นเมืองที่มีภูมิหลังอันรุ่งโรจน์มาก่อนทำให้มีเรื่องเล่า นิทานประจำถิ่น ระบบความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ อັตลักษณ์ด้านสำเนียงภาษาถิ่นต่างๆ ในจังหวัดลำปางก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเมืองที่มีกลุ่มชนที่หลากหลายซึ่งส่งผลให้เกิดวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีความแตกต่างต่างกันอย่างมากมาย ดังที่เคยมีการสำรวจคัมภีร์ใบลานจากวัดต่างๆ ในจังหวัดลำปางซึ่งพบว่ามีจำนวนมาก

อักษรธรรมล้านนา หรือ “ตัวเมือง” ใช้ในการจารึกลงบนศิลา หรือจารลงในคัมภีร์ใบลานที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมคำสอนต่างๆ และมีพัฒนาการไปจนถึงการใช้เขียนตำรายา ตำราโหราศาสตร์ ตำราพิชัยสงคราม ตลอดจนบันทึกวรรณกรรม คำโคลง และบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ต่างๆ อักษรชนิดนี้ใช้กันอย่างแพร่หลายในภาคเหนือของประเทศไทย หรือดินแดนล้านนาดั้งเดิมครอบคลุม 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน

ปัจจุบัน พบว่าไม่มีการใช้อักษรล้านนาในการบันทึก จดจาร หรือสื่อสารเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการ เพราะคนล้านนาใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารแทน มีเฉพาะคนบางกลุ่มที่อ่านออกเขียนได้ อาทิ พระสงฆ์บางรูปที่เคยเรียนเขียนอ่านอักษรล้านนามาก่อน หรือผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้วลาสิกขาบทออกมาที่เรียกว่า “พ่อน้อย” หรือ “พ่อหนาน” ปัจจุบันมีโรงเรียนบางแห่งที่สนับสนุนส่งเสริมให้มีการสอนหลักสูตรภาษาล้านนาอย่างง่าย

การสำรวจคัมภีร์ใบลาน หรือการคัดธัมม์ เป็นงานด้านการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานที่เก็บไว้ตามวัดต่างๆ เพื่อให้ทราบจำนวน ชื่อเรื่อง ตลอดจนถึงสภาพคัมภีร์ใบลานเพื่อซ่อมแซมและเก็บรักษาให้เหมาะสม คัมภีร์ใบลานจำนวนมากที่มีอยู่ในปัจจุบันบางแห่งยังไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ซึ่งเมื่อปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลานานก็ถูกทำลายจากสัตว์ต่างๆ ตลอดจนความร้อนและความชื้น เมื่อเก็บไว้ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสมก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการผุพังของคัมภีร์ใบลาน การเก็บคัมภีร์ใบลานในที่สาธารณะเป็นเวลานานทำให้ใบลานหมดอายุเร็วขึ้นเพราะไม่ได้สัมผัสกับอากาศภายนอกและถูกกดทับเป็นเวลานานๆ มีส่วนทำให้ใบลานงอหรือเสียหายได้ การสำรวจและการอนุรักษ์ซ่อมแซมก็เป็นกรยืดอายุของใบลานอีกทางหนึ่งด้วย ที่ผ่านมามีนักวิชาการ หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ได้สำรวจทำทะเบียนและถ่ายไมโครฟิล์มคัมภีร์ใบลานตามวัดต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนบนแล้วจำนวนหนึ่ง หลังเสร็จสิ้นโครงการสำรวจดังกล่าวแล้ว ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือรายชื่อคัมภีร์ใบลานที่สำรวจเสร็จแล้ว ซึ่งนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป และยังเป็น การกระตุ้นให้พระภิกษุ สามเณร ให้ความสำคัญกับการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีคัมภีร์ใบลานอีกจำนวนมากมายนามหาศาลในวัดต่างๆ ทั่วภาคเหนือที่ยังไม่ได้สำรวจมาก่อน ถ้าปล่อยทิ้งไว้ก็อาจถูกทำลายเสียหายได้

วัดต่างๆ ในจังหวัดลำปาง ที่มีคัมภีร์ใบลานเป็นจำนวนมาก และมีการสำรวจขึ้นทะเบียนไว้ รอให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้า และเผยแพร่ในโอกาสต่อไป และได้มีการถ่ายไมโครฟิล์มเก็บไว้ที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีนับจำนวนเป็น 1,000 ผูกขึ้นไปก็มีหลายวัด จากการศึกษาค้นคว้า มีวัดในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีจำนวนเพียง 3 วัดที่มีการสำรวจและขึ้นทะเบียนไว้ ได้แก่ วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จำนวน 3,200 ผูก วัดนาครหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จำนวน 2,828 ผูก และ วัดป่าตันหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ มีจำนวน 1,905 ผูก (เกิดอัครศิษย์เมื่อปี 2541 คัมภีร์ใบลานถูกเผาไปเป็นจำนวนมาก) อย่างไรก็ตาม แม้จะได้มีการสำรวจคัมภีร์ใบลานในจังหวัดลำปางไว้บ้างแล้ว แต่ก็มีได้ปรากฏหลักฐานถึงการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อวงวิชาการเท่าที่ควร หรือมีการเผยแพร่ให้กับชนรุ่นหลังโดยเฉพาะคนในพื้นที่แต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเสื่อมถอยของการใช้ภาษาเขียนหรืออักษรล้านนาที่นับวันจะหาคนที่สามารถอ่านและตีความข้อความต่างๆ ได้อย่างถูกต้องได้น้อยเต็มที และยิ่งไปกว่านั้นคือ การได้ทราบข้อมูลสถานการณ์ของคัมภีร์ใบลานในจังหวัดลำปาง จากการลงพื้นที่ในโครงการต่างๆ ที่คณะของผู้วิจัยได้ดำเนินการ ทำให้ทราบว่าคัมภีร์ใบลานของจังหวัดลำปางกำลังอยู่ในภาวะวิกฤตทั้งนี้ก็เป็นเพราะความกลัวและความเชื่อที่ผิด นอกจากนี้ ยังเป็นเพราะการขาดความรู้และขาดผู้สืบทอดคัมภีร์ใบลานทั้งที่อยู่ในชุมชนและในวัดต่างๆ อีกด้วย

ที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้มีโอกาสทำงานร่วมกับชุมชนต่างๆ ในเขตจังหวัดลำปาง อาทิ ในปีงบประมาณ 2553 ได้เป็นนักวิจัยร่วมในโครงการ “กระบวนการสร้างการเรียนรู้ตำนานมูลศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้จัดทำโครงการอนุรักษ์ พื้นฟู และปริวรรตคัมภีร์ใบลานล้านนาเพื่อการศึกษาเรียนรู้ บูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชา วิชาพัฒนาการอักษรไทย เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่ออนุรักษ์ พื้นฟู และปริวรรตคัมภีร์ใบลาน

ในปีงบประมาณ 2554 ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาวรรณกรรมคัมภีร์ใบลานล้านนา จากชุมชนวัดพิชัย หมู่ 1 ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาเพื่อปริวรรตเนื้อหาในคัมภีร์ใบลานเป็นภาษาไทยปัจจุบัน เพื่อให้ นักวิชาการ ผู้สนใจนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก เหมาะสมกับยุคสมัย และนำไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานล้านนาที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ต่อยอดมาจากการจัดโครงการอนุรักษ์ พื้นฟู และปริวรรตคัมภีร์ใบลานล้านนา เพื่อการศึกษาเรียนรู้ บูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชา วิชาพัฒนาการอักษรไทย นอกจากนี้ ยังเป็นนักวิจัยร่วมในโครงการ “กระบวนการเรียนรู้ตำรายาพื้นบ้านจากผู้เฒ่าสู่เยาวชน ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง”

ต่อมา ในปีงบประมาณ 2557 ได้ศึกษาวิจัยการกระบวนการจัดการเรียนรู้คัมภีร์ใบลานเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ พื้นฟู เอกสารโบราณล้านนาวัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการ จากที่ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้น ระหว่างการดำเนินงาน พบว่า ยังมีวัดในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ยังไม่ได้รับการสำรวจ และรวบรวมคัมภีร์ใบลาน ซึ่งอำเภอแม่ทะ เป็นอำเภอหนึ่งที่มีภูมิปัญญาด้านภาษา ที่เรียกว่า ภาษาล้านนา หรือ อักษรคำเมือง หรือ ตัวเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย ตำรายาสมุนไพร วรรณกรรมท้องถิ่น โหราศาสตร์ พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกบันทึกด้วยภาษาล้านนา แต่ชุมชนขาดความตระหนักถึงความสำคัญ ไม่ได้รับการส่งเสริมในการเรียนรู้ ขาดการสืบค้นและ

ถ่ายทอดอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกเสียดาย หวงแหน จึงเริ่มดำเนินการและหาหนทางในการอนุรักษ์ ฟันฟู คัมภีร์ใบลาน แต่ยังมีอุปสรรคในเรื่องการขาดความรู้และความเข้าใจแนวทางและวิธีการศึกษา การอนุรักษ์ และวิธีการฟันฟูคัมภีร์ใบลานที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังพบว่า พระสงฆ์ในวัดยังขาดความรู้ด้านการอ่านและการจารภาษาล้านนา

โครงการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อนำไปสู่การจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักศึกษา พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนเป็นแนวทางในการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไปในอนาคต ผู้วิจัย มุ่งหวังว่า การได้ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยทำให้เกิดเครือข่ายการเก็บและดูแลรักษาภูมิปัญญาต่างๆ ที่ได้รับการบันทึกอยู่ในใบลานให้คงอยู่ต่อไป ตลอดจนเป็นแนวทางในการจัดทำทะเบียน ถ่ายภาพ และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลด้วยระบบดิจิทัลในอนาคต ดังนั้น การรื้อฟื้นเอกสารโบราณล้านนาถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแก่ชุมชนและสังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลานล้านนาในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

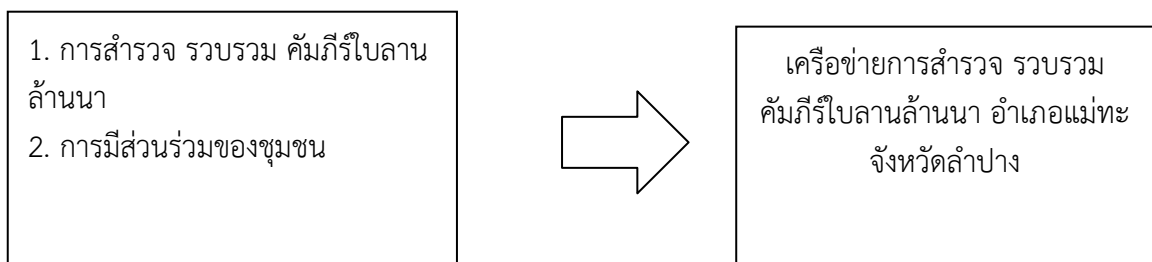
1. เกิดการถ่ายทอดกระบวนการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาอย่างเป็นระบบ
2. มีเครือข่ายทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักศึกษา พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลจากการศึกษาไปใช้ในการวางแผนงานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานล้านนาด้วยระบบดิจิทัล ของวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
5. มหาวิทยาลัยและชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟันฟู ตลอดจนถ่ายทอดข้อมูลคัมภีร์ใบลานอย่างเป็นระบบ

6. ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้ขยายผลเพื่อส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เป็นศูนย์กลางของฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานล้านนา จังหวัดลำปาง

คำถามหลักในการวิจัย

1. กระบวนการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา จังหวัดลำปาง เป็นอย่างไร
2. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา จังหวัดลำปาง เป็นอย่างไร

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

นิยามศัพท์

คัมภีร์ใบลานล้านนา หมายถึง หนังสือลายลักษณ์ที่จารหรือเขียนลงบนใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนา ในงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะคัมภีร์ใบลานล้านนา ของวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของชุมชนที่มีการประสานงาน หรือการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา ของวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ให้ประสบผลสำเร็จร่วมกัน

การสำรวจ รวบรวม หมายถึง การออกสำรวจ เสาะแสวงหา สืบค้นคัมภีร์ใบลานล้านนา และรวบรวม ดำเนินการจัดทำบันทึกหลักฐาน บัญชี และลงทะเบียน คัมภีร์ใบลานที่ได้จากการสำรวจของวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

การจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล หมายถึง การจัดเก็บไฟล์รายชื่อคัมภีร์ใบลาน พร้อมรายละเอียดในโปรแกรม ms word และบันทึกภาพถ่ายคัมภีร์ใบลานที่มีรหัสแฟ้มตรงกับรายชื่อคัมภีร์ใบลาน ซึ่งสามารถสืบค้นภาพถ่ายได้จากรายชื่อหรือรหัสเอกสารได้

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การตัดสินใจ การวางแผนการรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผลการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา ของวัดในพื้นที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในโครงการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์โบราณล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์โบราณ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

เครือข่ายเกิดขึ้นมานานโดยมีลักษณะเด่นคือความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันทางด้าน การประกอบอาชีพ การใช้แรงงาน การสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ การรักษาสีทธิประโยชน์ของส่วนรวม การร่วมสืบทอดประเพณีที่สำคัญ ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย อาจอยู่ในรูปแบบของการเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ การเชื่อมโยงเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไป แต่มีเป้าหมายเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง (สนธยา พลศรี, 2550)

ดังนั้น เครือข่ายไม่เพียงการรวบรวมรายละเอียดของบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่ยังมีกระบวนการการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายภายในขอบเขตพื้นที่และประเด็นปัญหาภายใต้โครงสร้างของการเป็นสมาชิก กรรมการ เป้าหมาย และกิจกรรมของเครือข่าย (รุ่งโรจน์ เพชรชบุรณิน, 2546) รวมถึง การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) มีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefit) การมีส่วนร่วมของสมาชิกของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholder participation) ขบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) และการพึ่งพิงร่วมกัน (Interdependence) และการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543)

ด้านเป้าหมายของการสร้างเครือข่ายนั้น การขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้นนำไปสู่การขยายกิจกรรม ขยายความช่วยเหลือเกื้อกูลที่มีต่อกัน ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของแต่ละองค์กร ให้แสดงบทบาททั้ง “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างขบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันผ่านทาง การติดต่อกันโดยตรง ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่างๆ ที่เข้าร่วมในเครือข่าย อีกทั้ง เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางวัตถุแก่กัน และยังเป็น การแบ่งปันทรัพยากรให้แก่กลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่า นอกจากนั้น ยังเป็นแหล่งสำหรับการทำงานสนับสนุนต่างๆ เปิดช่องให้สมาชิกเข้าถึงเรื่องนั้นๆ ได้ในทุกแง่มุม เพื่อจะนำไปปฏิบัติเป็นกิจกรรมต่างๆ ของตนเองและยังทำให้เกิดการรวมหมู่ที่มีพลังอิทธิพลมากกว่าองค์กรเดียว อีกทั้ง เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานรวมในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุนเพื่อการพึ่งตนเองในด้านต่างๆ ในอนาคต

และยังเป็นการรวมตัวกันนำประเด็นปัญหาเรื่องเรียนสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือนำไปสู่การเสนอหรือผลักดันนโยบายที่เหมาะสมมากกว่าเดิม (อภิญญา เวชชัย อ่างโน นฤมล นิราทร, 2543)

โดยรูปแบบของเครือข่าย อาจอยู่ในลักษณะของการเป็นเครือข่ายรวมศูนย์ เป็นเครือข่ายความร่วมมือของสมาชิก หรือการเป็นเครือข่ายกระจายที่เป็นศูนย์รวมหรือแกนกลางประสานงาน เชื่อมประสานสัมพันธ์กัน ในระหว่างสมาชิกด้วยกันและกับเป็นศูนย์กลางซึ่งศูนย์กลางจะคอยทำหน้าที่สนับสนุนอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับสมาชิกเครือข่าย และในลักษณะของเครือข่ายกระจายเชิงซ้อนซึ่งเป็นเครือข่ายที่ศูนย์รวมหรือแกนกลางกระจายอำนาจให้สมาชิกที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงซ้อนหลายชั้น โดยจะมีศูนย์กลางหรือแกนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายหลายศูนย์กลาง (สนธยา พลศรี, 2550)

เกณฑ์การจัดประเภทและรูปแบบของเครือข่ายที่เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่ายจำแนกออกเป็น 1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ (area) คือการรวมตัวของกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายนำทางและเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ ที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่นั้น สามารถจัดลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น อาทิ การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐเช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบลและ ระดับอำเภอ การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติเช่น เครือข่ายลุ่มแม่น้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี 2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (issue network) ได้แก่เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนั้น สามารถแบ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายได้อย่างมากมาย ตามประเด็นกิจกรรมและความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน โดยไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่ายเช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาหมู่บ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุและเครือข่ายยาเสพติด ฯลฯ เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนั้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากประเด็นปัญหา และความสนใจของผู้ที่ทำงานในกิจกรรมนั้นๆ แล้วหาแนวร่วมและพัฒนาเครือข่ายขึ้นมา ดังนั้น กิจกรรมความสัมพันธ์ของเครือข่ายจึงเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของหลายๆ ฝ่าย ที่ต้องการจะแก้ไขประเด็นปัญหานั้นและใช้ความเป็นเครือข่านั้นเป็นเครื่องมือในการพัฒนากิจกรรม โดยใช้วิธีที่หลากหลายในการสร้างโอกาสและการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์แบบพหุภาคี ซึ่งมีข้อสังเกตว่าเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนี้ จะมีการตั้งชื่อเครือข่ายที่มีความหมายของการทำงานในประเด็นนั้นๆ กิจกรรมการทำงานของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะการทำงานในแนวราบ เพราะเกิดจากความสนใจในประเด็นปัญหาเดียวกันของปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กร และเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น ในขณะที่โครงสร้างความสัมพันธ์มีทั้งแนวตั้งและแนวราบ โดยจะมีองค์กรแม่ข่ายหรือหน่วยงานหลักที่ทำงานในด้านนั้นๆ เป็นผู้ให้การสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่ ซึ่งแต่ละเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ต่างก็มีความเป็นอิสระในการดำเนินการกับประเด็นนั้นภายใต้ศักยภาพของตนเอง ดังนั้นกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาอาศัยกัน และ 3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจและการก่อตัว

ของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการทำงานภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มประโยชน์นั้นๆ ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจให้การสนับสนุนในการจัดตั้งเครือข่าย หรือเข้าไปเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ และมีกระบวนการการพัฒนาที่สอดคล้องกับภารกิจ กิจกรรมและเป้าหมายของกลุ่ม/หน่วยงานนั้นๆ ถ้าแต่ละฝ่ายเห็นความสำคัญในการรวมพลังเพื่อการแก้ไขปัญหาในภาพรวม (พระมหาสุทิตย์ อาภาภโอร, 2547)

ด้านความสัมพันธ์ของเครือข่ายของภาครัฐจะมีโครงสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นในแนวคิด มีกระบวนการส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งให้กับเครือข่ายภาคประชาชนหรือภาคส่วนอื่นๆ ที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งอาจมีการครอบงำในเรื่องของทุน ทรัพยากรและการบริหารจัดการ ส่วนเครือข่ายภาคประชาชนจะมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันภายใต้ระบบความเชื่อ และวัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวราบที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันและการพึ่งพาอาศัย ในขณะที่เครือข่ายของภาคธุรกิจเอกชนจะมีการทำงานในลักษณะประสานผลประโยชน์ต่างตอบแทน ส่วนเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะของการประสานงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอื่นๆ

การสร้างบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับความหนาแน่นของเครือข่ายของการแลกเปลี่ยนทางสังคม ในชุมชนซึ่งคนมีความมั่นใจว่า ความไว้วางใจจะไม่ถูกยกเลิก หรือถูกเอาเปรียบ คนก็มักจะยินดีที่จะแลกเปลี่ยน ชีวิตชุมชนแบบประชาสังคมมีความราบรื่นเพราะคนคาดหวังว่าคนอื่นๆ จะปฏิบัติตามกติกาอย่างมีแนวโน้มจะทำตามกติกา

การสร้างเครือข่ายให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ความสัมพันธ์แบบวิสาสะ มีผลทำให้ผู้ที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กันได้สร้างนิสัยของความร่วมมือกัน สามารถผนึกกำลัง ทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ก่อให้เกิดจิตสำนึกในหมู่สมาชิก อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเท่าเทียม ทำให้คนสามารถพัฒนาทักษะที่จะร่วมมือกับผู้อื่น สร้างความรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องต่างๆ ที่ต้องทำร่วมกันเป็นหมู่คณะ

แนวทางการสร้างพัฒนาเครือข่ายและคุณลักษณะของเครือข่ายที่ดี

แนวทางการสร้างพัฒนาเครือข่ายประกอบด้วยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน และพรรคพวกเพื่อนฝูง เป็นความสัมพันธ์ที่ผ่านกระบวนการประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อวัฒนธรรม วัด โรงเรียน และโครงสร้างทางสังคม ช่องทางการติดต่อสื่อสารถือเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่ความร่วมมือของการสร้างความสัมพันธ์ (ไพฑูริย์ วังศ์อนุตรโรจน์, 2544) ส่วนคุณลักษณะของเครือข่ายที่ดีนั้นจะต้องประกอบด้วย การทำงานแบบดาวกระจายไม่รวมศูนย์โดยศูนย์กลางคือผู้ประสานงาน องค์กรสมาชิกมีความเท่าเทียมกัน (Boussevainอ้างถึงใน ชาติชาย ฌ เชียงใหม่, 2533)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์โบลานล้านนา

โครงการการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์โบลานล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ในการสำรวจ รวบรวมแต่ละครั้ง หากบันทึกรายละเอียดมากเท่าใดก็จะมีประโยชน์ต่อเจ้าของ ผู้สำรวจ และผู้สนใจศึกษาค้นคว้ามากเท่านั้น ในการสำรวจเบื้องต้น ได้ใช้แบบสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์ พื้นฟู คัมภีร์โบลานล้านนา (ภาคผนวก 1)

การจัดการคัมภีร์โบลานล้านนาในปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่หลายหน่วยงาน จึงมีลักษณะการ

จัดการ ที่แตกต่างกันบ้าง แต่หลักในการจัดการ วิมา วิสเพัญ (2553) ได้ให้ทัศนะในการจัดการคัมภีร์ไบเบิลไว้ว่า ระบบการจัดการคัมภีร์ไบเบิล จะต้องประกอบด้วยแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์ ความสำเร็จ จึงส่งผลให้เกิดแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการจัดการคัมภีร์ไบเบิล แล้วก็หาวิธีการดำเนินการจัดการคัมภีร์ไบเบิล จัดหา คณะผู้ดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงงบประมาณการดำเนินงาน ตามกระบวนการเพื่อให้ไปถึงเป้าหมาย จากนั้นก็จะได้ผลการจัดการคัมภีร์ไบเบิล

การสำรวจ และการจัดระบบคัมภีร์ไบเบิล เป็นการทำความสะอาด จัดหมวดหมู่ ลงทะเบียนคัมภีร์ไบเบิล ช่อมแซมเบื้องต้น และทำบัญชีคัมภีร์ไบเบิล เพื่อทำเป็นฐานข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลต่อไป

นอกจากนี้ การลงทะเบียนคัมภีร์ไบเบิลเป็นงานหนึ่ง ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมากพอสมควร ด้วยปัจจัยเฉพาะของคัมภีร์ไบเบิล นอกจากจะมีรูปลักษณ์ ความประณีต และสภาพที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีปัจจัยด้วยอักษร ภาษา และเนื้อหาสาระที่เป็นอุปสรรคในการแยกหมวดหมู่เป็นอย่างมาก ในขั้นตอนการลงทะเบียนนี้ จึงต้องใช้บัตรข้อมูลประกอบการลงทะเบียนด้วย ในปัจจุบันนิยมใช้รูปแบบบัตรข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลล้านนา ของโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลในปัจจุบัน

การสำรวจคัมภีร์ไบเบิล หรือการคัดธัมม์ เป็นงานด้านการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลที่เก็บรักษาไว้ตามวัดหรือสถานที่ต่างๆ เพื่อให้ทราบจำนวนชื่อเรื่อง ตลอดจนถึงสภาพคัมภีร์ไบเบิลเพื่อซ่อมแซม และเก็บรักษาให้เหมาะสม ปัจจุบันพบว่า คัมภีร์ไบเบิลจำนวนมาก บางแห่งไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควรหากปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลานานอาจถูกทำลายจากหนู มอด ปลวก ฯลฯ ตลอดจนถึงความร้อนและความชื้นเมื่อเก็บไว้ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสมก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการผุพังของคัมภีร์ไบเบิล การเก็บคัมภีร์ไบเบิลในหีบธรรมเป็นเวลานานทำให้ไบเบิลหมดอายุเร็วขึ้น เพราะไม่ได้สัมผัสกับอากาศภายนอกและถูกกดทับเป็นเวลานานๆ มีส่วนทำให้ไบเบิลงอหรือเสียหายได้ การสำรวจและการอนุรักษ์ซ่อมแซมก็เป็นการศึกษาของไบเบิลอีกทางหนึ่งด้วย ที่ผ่านมามีนักวิชาการ หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ได้สำรวจทำทะเบียนและถ่ายไมโครฟิล์มคัมภีร์ไบเบิลตามวัดต่างๆ ไว้แล้วจำนวนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีคัมภีร์ไบเบิลอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการสำรวจมาก่อน ถ้าปล่อยทิ้งไว้ก็อาจจะถูกทำลายหรือเสียหายไป ซึ่งสาเหตุของการเสื่อมสภาพของเอกสารโบราณ และการอนุรักษ์เอกสารโบราณประเภทไบเบิลผู้วิจัยขอเสนอไว้ในภาคผนวก 2

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบันอัน สาเหตุเกิดจากความล้มเหลวตามแนวทางการพัฒนาแบบแยกส่วนของประเทศที่เป็นมาตั้งแต่อดีตได้มีการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและเกิดลักษณะของการพัฒนาแนวใหม่ที่เรียกว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นถือเป็นหัวใจหลักของการดำเนินงานด้านการพัฒนาได้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับ ชุมชนในการร่วมหาสาเหตุของปัญหาที่มีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติงานตามกิจกรรม รวมถึง มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

“การมีส่วนร่วม” เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนตลอดทั้งกระบวนการพัฒนาเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานและกิจกรรมการพัฒนาโดยที่กิจกรรมการพัฒนานั้นๆ มีผลกระทบถึงตัวประชาชน”

การมีส่วนร่วมดังที่ ปรีตนา โกลละสุต (2534) ได้ให้ความสำคัญไว้ คือ จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนทำให้ประชาชนมีความรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของมากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนให้สามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมในการดำเนินโครงการ

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนก็ได้การแบ่งขั้นตอนในการมีส่วนร่วมอาจจะแบ่งโดยถือตามประเภทของกิจกรรมเป็นหลัก แนวคิดของนักวิชาการต่างๆเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน กล่าวคือ เจิมศักดิ์ปิ่นทอง (อ้างถึงใน พัฒนพงษ์ เลชะโฆษม, 2539) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานขณะที่ อคินรพีพัฒน์ (2531) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญปัญหาชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหาชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพิจารณา

นอกจากนี้ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530) มีลักษณะคล้ายกับดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ประกอบด้วย การศึกษาชุมชน การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา การลงมือปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลโดยชาวบ้านส่วน WHO/ UNICEF (1978) กล่าวถึงรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน¹ คือ การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ และการได้รับประโยชน์ อนึ่ง โคะเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff อ้างถึงใน ชูชาติ พวงสมจิตร, 2540) กำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

ด้านเงื่อนไขการมีส่วนร่วมนั้น นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ให้ความสำคัญกับบ่ออิฐภาพ ความสามารถและความเต็มใจของประชาชนต่อการเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนั้น เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมต้องไม่ละเลยในเรื่องของเวลาความสนใจและการสื่อสาร รวมถึง การกระจายอำนาจทางการเมืองออกไปในทุกกระดับ โดยผู้นำเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน ฉลาดชาย รมิตานนท์ (มปป.) ตลอดจน สภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชนในการกำหนดกิจกรรมการพัฒนา (อนุภาพ ธีรลาภ, 2528) ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยความศรัทธา ความเกรงใจต่อสิ่งที่เคารพนับถือสถานภาพทางสังคมสถานภาพทางเศรษฐกิจสถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัยร่วม (ศักดิ์สิทธิ์ แย้มศรี, 2543)

อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์การทำงานที่ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) วิเคราะห์สถานการณ์จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชนฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ ลงมือปฏิบัติจริง และถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม อีกทั้ง การพัฒนาผู้นำเครือข่าย ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง (นเรศ สงเคราะห์สุข, 2541)

---

¹<https://www.gotoknow.org/posts/477044>

4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล

โครงการตำนาน - ประวัติ โครงการนี้เป็นความร่วมมือระหว่างสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (EFEO) และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (SAC) วัตถุประสงค์ของ “โครงการตำนาน” นี้ กล่าวคือ รวบรวมและจัดเรียงข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ท้องถิ่นในภาษาไทย/ไตซึ่งเก็บรวบรวมอยู่ในหอธรรมของวัดต่างๆ ทางภาคเหนือเป็นจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในฐานข้อมูลกลาง ทั้งนี้เพื่อให้แวดวงวิชาการสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก ทีมงานหวังว่าการเปิดฐานข้อมูลเพื่อให้เข้าถึงได้โดยไม่มีข้อจำกัดนี้จะช่วยส่งเสริมการวิจัยแนวสหวิทยาการ (โดยอาศัยสาขาวิชา manuscriptology, codicology หรือการศึกษารรณกรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น) ด้วย

โครงการตำนานเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2548 ที่ห้องสมุดของสยามสมาคม ห้องสมุดของสยามสมาคมนั้นเก็บรักษาเอกสารโบราณเป็นจำนวนมาก ภายใต้ความรับผิดชอบของอาจารย์เทิม มีเต็ม ผู้เชี่ยวชาญพิเศษซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ด้วยเหตุผลนี้ ทีมงานจึงมองว่าสถาบันแห่งนี้เป็นสถาบันอันเหมาะสมในการจัดทำโครงการต้นแบบเพื่อการทดสอบระเบียบวิธีซึ่งคิดค้นขึ้นใหม่สำหรับการรวบรวมข้อมูลและทำสำเนาภาพถ่ายดิจิทัลคัมภีร์โบราณอย่างเป็นระบบ ทีมงานได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ในประเภท “ตำนาน” ทั้งหมด 17 ผูกจากที่มีอยู่ในห้องสมุด สำเนากลุ่มนี้เป็นคัมภีร์ดิจิทัล 17 รายการแรกในฐานข้อมูลของโครงการ

ต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2554 ทีมงานได้ลงสำรวจในจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์กรมหาชนภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงวัฒนธรรมให้การสนับสนุนอย่างเป็นทางการต่อการเข้าถึงแหล่งคัมภีร์ท้องถิ่นในแต่ละจังหวัด

หลังจากการลงพื้นที่สำรวจวัดเป็นจำนวนมาก ในขั้นตอนแรก ทีมงานได้ทำการคัดเลือกหอธรรมจำนวน 41 แห่งจากกลุ่มวัดดังกล่าว โดยพิจารณาจากความหลากหลายหรือจากความเฉพาะของกลุ่มคัมภีร์ที่มีอยู่ ต่อมาได้ศึกษาและบันทึกคัมภีร์เหล่านั้นเป็นสำเนาภาพถ่ายดิจิทัลโดยไม่ได้มีการโยกย้ายหรือหยิบยืมคัมภีร์ฉบับใดออกไปจากสถานที่เก็บเดิม สำเนาคัมภีร์โบราณกลุ่มนี้มีจำนวนรวมมากกว่า 350 รายการ

สำหรับข้อมูลในเชิงพรรณนาของทั้งตัวบทและบริบทของคัมภีร์เรื่องต่างๆ นั้น ลำดับแรกทีมงานได้ทำการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์แต่ละใบในโปรแกรมประมวลผลคำ (text file) และหลังจากนั้นได้นำข้อมูลดังกล่าวลงในฐานข้อมูลต้นแบบ ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 ทีมงานได้ทำการโยกย้ายข้อมูลดังกล่าวลงในฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต ระบบ MySQL ภายใต้การสนับสนุนของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (École française d'Extrême-Orient) สำนักงานใหญ่ในกรุงปารีส ท้ายที่สุด รูปถ่ายโบราณแต่ละใบในแต่ละเรื่องคัมภีร์จึงได้รับการติดต่อและจัดเรียงเข้าไว้ในหน่วยขยายภาพ (viewer component) ของคลังข้อมูลใหม่ ปัจจุบันมีโบราณดิจิทัลฉบับรวมได้ถึง 19,224 ใบ ทั้งนี้ นอกจากรูปย่อ (thumbnails) ตัดเฉพาะส่วนชื่อเรื่องจะถูกใส่ไว้คู่กับข้อมูลในเชิงพรรณนาของคัมภีร์โบราณเรื่องต่างๆ แล้ว รูปถ่ายวัด หอธรรม และกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ผูกต่างๆ ยังได้ถูกรวบรวมไว้เป็นอัลบั้มภาพต่างหากด้วย

คัมภีร์โบราณดิจิทัลของฐานข้อมูลแบ่งออกเป็นสามประเภทดังต่อไปนี้

1. **ตำนาน** เป็นวรรณกรรมที่ทางโครงการให้ความสนใจเป็นหลัก วรรณกรรมประเภทนี้ถือว่าเป็นวรรณกรรมสำคัญของพื้นที่ทางภาคเหนือของไทยโดยหมายรวมเอาเรื่องราวในเชิงประวัติศาสตร์และอุปมาอุปไมย เรื่องพงศาวดาร จดหมายเหตุ เรื่องเล่า นิทานสอนใจ และนิทานปรัมปราเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวกันว่าวรรณกรรมในประเภท ตำนาน คือการถ่ายทอดตีความในเชิงศรัทธาและประวัติศาสตร์ของข้อเท็จจริงต่างๆ ทางศาสนา อันครอบคลุมประวัติการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนาและพัฒนาการที่มีมาจนถึงศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมานี้

2. **อานิสงส์** คือ วรรณกรรมซึ่งมีความเกี่ยวโยงกันอย่างใกล้ชิดกับคัมภีร์ในประเภทตำนาน คัมภีร์ประเภทอานิสงส์เป็นคัมภีร์ที่มีทายกทายิกาจัดให้มีการจาร หรือจารซ้ำสืบต่อมาอีก เพื่อให้ได้บุญ วรรณกรรมประเภทนี้ส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่ได้ถอดหรือหยิบยืมมาจากวรรณกรรมสำคัญชิ้นอื่นๆ

3. **ปภิกกะ** คัมภีร์โบราณกลุ่มสุดท้าย คือกลุ่มคัมภีร์ที่มีความเฉพาะ แปลก หรือไม่อาจจะจัดประเภทได้ ซึ่งทางทีมงานได้ไปพบเข้าโดยบังเอิญในระหว่างการสำรวจหอธรรมของวัดต่างๆ

วิศปตย์ ชัยช่วย และ ยศส์วิน บุญช่วย (2552) กล่าวถึง การสงวนรักษาเอกสารจดหมายเหตุประเภทภาพถ่ายดิจิทัล ในบทความเรื่อง “การสงวนรักษาเอกสารจดหมายเหตุประเภทภาพถ่ายดิจิทัล” ซึ่งมุ่งเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของเอกสารจดหมายเหตุประเภทภาพถ่ายดิจิทัล รวมถึงการสงวนรักษาและอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุประเภทภาพถ่ายดิจิทัล ในฐานะที่เป็นเอกสารจดหมายเหตุประเภทหนึ่ง และเพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้นสำหรับนักจดหมายเหตุ หอจดหมายเหตุและผู้เกี่ยวข้อง ในการจัดการและดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพยากรจดหมายเหตุอิเล็กทรอนิกส์ หรือทรัพยากรจดหมายเหตุดิจิทัล ที่นับวันจะมีคุณค่าและเพิ่มปริมาณมากขึ้น

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ (อ้างถึงใน ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์, 2553 : 21) กล่าวว่า การจัดการเอกสารโบราณ ดังนี้

1. **กลุ่มงานภาษาโบราณ** มีหน้าที่ในการค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย ลักษณะรูปแบบอักษรโบราณ อักษรสมัยต่างๆ วิเคราะห์ข้อมูลความรู้จากเอกสารโบราณที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้า ดำเนินการคัดลอกถ่ายถอด อ่านแปลอักษรและภาษาโบราณ จัดทำคำอธิบายศัพท์โบราณ ทำดรรชนี รวบรวมโบราณนิพนธ์ ประวัติ รูปคำศัพท์ และอักษรวิธีในอักษรภาษาโบราณแบบต่างๆ

2. **กลุ่มงานสำรวจเอกสารโบราณ** มีหน้าที่ในการออกสำรวจเสาะแสวงหา สืบค้นแหล่งเอกสารโบราณ รวบรวมและจัดหาหนังสือและเอกสารโบราณทั่วพระราชอาณาจักร ดำเนินการจัดทำบันทึกหลักฐานบัญชีเอกสารโบราณ และดำเนินการลงทะเบียนเอกสารโบราณ ทำบัญชีเดินทุ่ง (บัญชีสังเขป) เอกสารโบราณที่ได้จากการสำรวจ ดำเนินการตรวจ พิจารณา และคัดเลือกเอกสารโบราณในท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์คุณค่าในขั้นต้น

3. **กลุ่มงานทะเบียนและบริการ** มีหน้าที่ในการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์จัดหมวดหมู่ ลงทะเบียน ทำบัตรรายการ ทำบรรณานุกรม เชิงอรรถ บรรณนิทัศน์ สารสังเขปของเอกสารโบราณ เพื่อการบริการ เก็บรักษา ควบคุมดูแล ให้บริการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้ใช้บริการ และตอบคำถามเกี่ยวกับเอกสารโบราณ อำนวยความสะดวก และให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการต่างๆ ในการค้นหาเอกสารและเรื่องราว กำหนดระเบียบวิธีการ และแบบแผนในการขออนุญาตใช้เอกสารโบราณประเภทต้นฉบับ ตัวเขียน และจารึก ตลอดจนคัดเลือกเอกสารเพื่อดำเนินการจัดทำสำเนา ให้บริการแทนต้นฉบับ

กล่าวได้ว่า ภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก กว้างขวางและยิ่งใหญ่มาก มีภารกิจรับผิดชอบทั่วพระราชอาณาจักร ในขณะที่มีอัตรากำลังในปัจจุบันเพียง 15 ตำแหน่งเท่านั้น อย่างไรก็ตามการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณเป็นวิชาการเฉพาะทางที่ยากและต้องใช้ประสบการณ์อย่างสูง หอสมุดแห่งชาติ จึงได้จ้างผู้ทรงคุณวุฒิที่เกษียณอายุราชการแล้วมาทำงานต่ออีก 3 ท่าน รวมมีผู้ปฏิบัติงานทั้งสิ้น 18 ตำแหน่ง ซึ่งอย่างน้อยกว่ากรอบอัตรากำลังที่สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำหนดไว้ถึง 4 ตำแหน่ง

การปฏิบัติงานด้านเอกสารโบราณของกลุ่มงานทั้ง 3 กลุ่มนี้ ไม่สามารถแยกหน้าที่จากกันโดยเด็ดขาด แต่ต้องทำงานด้วยการบูรณาการงานให้สัมพันธ์กัน ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน จนเป็นเนื้องานสำคัญ 4 สาย คือ

1. **งานวิชาการ** ที่เกิดจากการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย และใช้ประสบการณ์ในการทำงานของ นักภาษาโบราณเรียบเรียงผลงานต่างๆ คือ

1.1 คู่มือในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณทุกประเภทที่อยู่ในความดูแลของกลุ่ม หนังสือตัวเขียนและจารึก จัดพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ได้แก่ เรื่องเอกสารโบราณ เรียบเรียงโดยนางสาว ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และนางสาวนิยะดา ทาสุคนธ์ การปฏิบัติงานจารึก เรียบเรียงโดยนายเทิม มีเต็ม ผู้ไทย โบราณ เรียบเรียงโดยนางสาวนิยะดา ทาสุคนธ์ การลงทะเบียนและทำบัตรรายการหนังสือโบราณ เรียบเรียง โดย นายวิรัตน์ อุณาพรวรารกุล หลักเกณฑ์การทำบรรณานุกรมและเชิงอรรถเอกสารโบราณประเภทต่างๆ โดยนางสาวนิยะดา ทาสุคนธ์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าคู่มือการปฏิบัติงานเอกสารโบราณเหล่านี้ เรียบเรียงโดยนัก ภาษาโบราณอาวุโส ซึ่งปัจจุบันเกษียณอายุราชการไปแล้ว ภายหลังกู่มือการปฏิบัติงานเหล่านี้ได้มีการปรับปรุง ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยนักภาษาโบราณในยุคปัจจุบัน

1.2 คำปริวรรต คัดถ่ายถอดและแปลข้อมูลจากเอกสารโบราณประเภทต่างๆพร้อมจัดทำ คำอธิบายศัพท์ยากในภาษาต่างๆ เพื่อให้บริการแทนต้นฉบับแก่ผู้ที่ไม่สามารถอ่านอักษรโบราณได้ เช่น คำคัด เอกสารหมวดจดหมายเหตุ วรรณคดี และตำนานบ้านเมืองต่างๆ

1.3 หนังสือเรื่องราวต่างๆ จัดพิมพ์เผยแพร่ โดยเรียบเรียงค้นคว้าเพิ่มเติมจากคำปริวรรต คัด ถ่าย5อด อ่านแปล สำหรับให้บริการ การจัดพิมพ์เผยแพร่ทำให้สามารถเผยแพร่ความรู้ไปได้กว้างขวางมาก ยิ่งขึ้น เช่น หนังสือที่จัดพิมพ์ข้อมูลความรู้จากจารึก ได้แก่ หนังสือชุดประชุมจารึกในประเทศไทย เล่ม 1-5 จารึกสุโขทัย จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และจารึกตำรายาวัตราชโอรสอารามวรวิหาร เป็นต้น จากคัมภีร์โอบาลาน เช่น อนาคตวงศ์ โลกุปัตติ จักรวาททีปนี โลกบัญญัติ เวสสันดรทีปนี เป็นต้น จากหนังสือสมุดไทย เช่น สมุด ภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-กรุงธนบุรี ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5 พระสมุดตำราแผนคชลักษณ์ ใบจุ่ม : สารนิเทศบนสิ่งทอ ตำราสัตว์หิมพานต์ ตำราเทวรูป ตำราฤกษ์ดีดัดตน เป็นต้น สิ่งพิมพ์เหล่านี้อาจ จัดพิมพ์โดยสำนักหอสมุดแห่งชาติ หรือผู้สนใจอื่นๆ ที่ไม่ได้ทำเพื่อการค้าก็ได้

1.4 บทความในนิตยสาร วารสาร และสารานุกรมต่างๆที่เกิดจากการประมวลความรู้หรือ เนื้อหาสาระ จากข้อมูลในเอกสารโบราณแต่ละประเภท เรียบเรียงเป็นข้อมูลประเภทบทความจำนวนมาก โดยเฉพาะนิตยสารศิลปากร เช่น จารึกปลียอดทองคำวัดพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช คำนิยมในไตร ภูมิ ชาวต่างชาติในผู้ไทยโบราณ ฯลฯ และเรื่องอื่นๆอีกมากกว่า 100 บทความ

1.5 ผลงานที่เกิดจากการทำงานค้นคว้าวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แล้วจัดพิมพ์เผยแพร่ ผลงานนั้น ทำให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้งขึ้น เช่น สารนิเทศจากคัมภีร์โอบาลานสมัยอยุธยา เป็นผลงานค้นคว้าวิจัยระหว่างพุทธศักราช 2539-2544 จัดพิมพ์ พ.ศ. 2545 รายงานการวิจัย เรื่องการวิวัฒน์ ของรูปอักษรธรรมล้านนา ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้ ได้รับทุนอุดหนุนจากสภาวิจัยแห่งชาติ จัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พุทธศักราช 2524 และรายงานผลการวิจัย เรื่องวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นฉบับตัวเขียนสุนทรภู่ ได้รับ ทุนอุดหนุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาวิจัย และประมวลผลงานสุนทรภู่ พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2529 เป็นต้น

2. **งานสำรวจเอกสารโบราณ** การสำรวจเอกสารโบราณของหอสมุดแห่งชาติ เริ่มต้นมายาวนาน เป็นร้อยปี ตั้งแต่เริ่มสร้างหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เพื่อรวบรวมเอกสารสำคัญของชาติทั่วประเทศ การปฏิบัติงานสำรวจเอกสารโบราณในปัจจุบัน แบ่งสายการสำรวจออกเป็น 2 ประเภท คือ สำรวจเฉพาะ

จารึก และสำรวจเอกสารประเภทหนังสือตัวเขียน ซึ่งการปฏิบัติงานสามารถทำร่วมกันได้ แต่ในความเป็นจริง การปฏิบัติงานสำรวจแต่ละอย่าง ต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก เนื่องจากได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด ดังนั้น งานสำรวจจึงต้องละเอียดรอบคอบมาก เพราะมีเอกสารโบราณกระจายอยู่ตามวัดในภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ หากขาดการดูแลเอาใจใส่ ขาดความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของเอกสารโบราณ คงปล่อยให้เหมือนที่เป็นอยู่ ก็จะเสื่อมสลายไปตามสภาพธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งปวง และยังมีปัจจัยภายนอกอื่นๆ อีกมาก เช่น ปลวก มด แมลง ฝุ่นละออง ตลอดจนสภาพอากาศ ความร้อน ความชื้น และแสงสว่าง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวเร่งความเสื่อมสภาพของเอกสารทั้งสิ้น การออกสำรวจเอกสารโบราณแต่ละครั้ง มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อค้นหาเอกสารที่อาจตกค้างและยังไม่มีเผยแพร่ข้อมูลความรู้ ให้เป็นข้อมูลความรู้แก่การศึกษาวิจัยในวงกว้างต่อไป
2. เพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจแก่ผู้ครอบครองเอกสารโบราณในท้องถิ่นให้ช่วยคุ้มครองป้องกันและรักษาเอกสารทั้งหมดไว้ได้ดีที่สุดเท่าที่ศักยภาพของท้องถิ่นจะสามารถทำได้ ซึ่งกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติยินดีให้คำแนะนำปรึกษาวิธีการจัดเก็บที่ถูกต้องเหมาะสม
3. หากผู้ครอบครองเอกสารไม่ประสงค์จะเก็บรักษาไว้สืบไป หอสมุดแห่งชาติที่มีหน้าที่จัดเก็บ ดูแลรวบรวมข้อมูลเอกสารโบราณแหล่งใหญ่ ยินดีรับเอกสารโบราณนั้นมาเก็บรักษาเพื่อประโยชน์แก่การบริการศึกษาค้นคว้าให้เป็นเกียรติประวัติของชาติสืบไป
4. เจ้าหน้าที่ของกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกได้เรียนรู้ภูมิประเทศ สภาพสังคมในท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับข้อมูลความรู้ในเอกสารโบราณ เช่นชุมชนเป็นกลุ่มชนใด เอกสารโบราณก็จะมีอักษรและภาษาที่สะท้อนความเป็นเชื้อชาตินั้น หรือบ้านเมืองเคยมีความสำคัญอย่างไรในอดีต ก็จะสะท้อนให้เห็นข้อมูลในเอกสารโบราณ เช่น หากมีการจุดค้นพบจารึกในบริเวณเนินโบราณสถานแห่งใดเกิดขึ้น แล้วนำความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นมาเรียบเรียงเป็นเอกสารวิชาการ เพื่อเชื่อมโยงความรู้จากเอกสารโบราณ สู่ชั้นวัตถุหรือแหล่งโบราณสถานได้กระจ่างแจ่มชัดขึ้น
5. เพื่อทำทะเบียนประวัติเอกสารโบราณประจำภูมิภาค เพื่อเป็นหลักฐานการเพิ่มพูนข้อมูลเอกสารโบราณ และยังสามารถใช้เป็นหลักฐานในการสืบค้นร่องรอยของเอกสารโบราณว่าคงอยู่ ณ แหล่งเดิมหรือมีการเคลื่อนย้ายไปสู่แหล่งอื่น และยังเป็นการป้องกันมิให้เอกสารโบราณสูญหายด้วยการกระทำของมนุษย์ได้ด้วย
6. เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ดูแลเอกสารโบราณกับชุมชนในท้องถิ่นที่มีเอกสารโบราณในครอบครอง ขณะเดียวกันหากมีอุปสรรคหรือปัญหาใดๆก็ตาม จะได้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหามาตามหลักวิชาการอย่างถูกวิธี
7. เมื่อพบเอกสารโบราณที่มีประโยชน์ต่อประเทศชาติและวงวิชาการ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกอาจร้องขอต่อเจ้าของเอกสารโบราณนั้น เพื่อเป็นสมบัติของชาติ หรือขอยืมเอกสารนั้นมาทำสำเนาไว้เป็นประโยชน์ของชาติต่อไป

3. งานทำทะเบียนเอกสารโบราณ

การลงทะเบียนเอกสารโบราณเป็นงานหนึ่งที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมากพอสมควรด้วยปัจจัยเฉพาะของเอกสารแต่ละประเภท ซึ่งนอกจากจะมีรูปลักษณะที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีปัจจัยเรื่องอักษร ภาษา และเนื้อหาสาระด้วย ทำให้วิธีการลงทะเบียนเอกสารโบราณมีขั้นตอนในการดำเนินงานที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะทางค่อนข้างมาก ดังนั้นก่อนการลงทะเบียนเอกสารโบราณ จำเป็นต้องดำเนินการเบื้องต้นก่อนดังนี้

3.1 แยกเอกสารโบราณตามประเภทของวัสดุ เช่น ประเภทใบลาน หนังสือสมุดไทย กระดาษเพลาสำเนาจารึก ผ้า กระดาษฝรั่ง สมุดฝรั่ง เป็นต้น

3.2 แบ่งกลุ่มเอกสารแต่ละประเภทตามรูปอักษรและภาษาที่ปรากฏ ซึ่งรูปแบบอักษรที่มีอยู่ในเอกสารโบราณ ของหอสมุดแห่งชาติ เท่าที่สำรวจได้ในปัจจุบัน มีประมาณ 28 รูปแบบ คือ อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ ขอมโบราณ ขอม มอญโบราณ มอญ อักษรธรรมล้านนา ธรรมอีสาน อักษรไทยสุโขทัย อักษรไทยอยุธยา อักษรไทยอีสาน (หรืออักษรไทยน้อย) อักษรไทยล้านนาหรืออักษรฝักขาม อักษรขอมย่อ อักษรพม่าย่อ อักษรพม่า อักษรเฉียงขอม อักษรเฉียงกฤต อักษรเฉียงพราหมณ์ อักษรอริยกะ อักษรทมิฬ อักษรจีน อักษรยาวี อักษรสิงหล อักษรเทวนาครี อักษรบาฬีโบราณ ละอักษรรูปอื่นๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ ตัวเลข ภาพ เป็นต้น ส่วนภาษาที่ใช้ประกอบรูปแบบตัวอักษรเหล่านี้มี 14 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยปัจจุบัน ภาษาไทยอีสาน ภาษาไทยล้านนา ภาษาไทยใหญ่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาพม่า ภาษามอญ ภาษาเขมร ภาษาทมิฬ ภาษามลายู ภาษาจีน ภาษาอาหรับ และภาษาอื่นๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ เลข ยันต์ เป็นต้น

3.3 อ่านวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อจัดเอกสารที่จำแนกรูปอักษรและภาษาในขั้นตอนที่ 2 แล้ว ให้เป็นหมวดหมู่ตามประเภทวิชา และจัดเรียงลำดับอายุสมัยของเอกสาร แต่ละหมวดหมู่ต่อไป

3.4 ลงทะเบียนเอกสารแต่ละประเภท จะต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการลงทะเบียนเอกสารโบราณให้ชัดเจนเหมาะสมกับสภาพเอกสารโบราณแต่ละประเภท และเกิดประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้ามากที่สุด ผลที่ได้จากการลงทะเบียนเอกสารโบราณโดยละเอียด คือได้ทราบสถิติจำนวนเอกสารโบราณที่มีอยู่ทั้งหมด เนื่องจากหลักเกณฑ์การลงทะเบียนเอกสารโบราณมีรายละเอียดสำคัญที่จะใช้ในการบันทึกรายการเลขที่ของเอกสาร และลำดับที่ลงทะเบียน ลำดับสุดท้ายของเลขทะเบียนแต่ละหมวดหมู่สามารถใช้เป็นข้อบ่งชี้จำนวนและสถิติของเอกสารที่ลงทะเบียนแล้วได้ ซึ่งรายละเอียดของเอกสารแต่ละประเภทที่จะใช้ลงทะเบียนแตกต่างกัน จึงต้องแยกกลุ่ม ของสมุดทะเบียนเอกสารโบราณ ตามประเภทของเอกสาร ได้แก่ ทะเบียนหนังสือสมุดไทย ทะเบียนใบจุ่ม ทะเบียนคัมภีร์ใบลาน ทะเบียนจารึก และทะเบียนสำเนาเอกสารโบราณ ได้แก่ ทะเบียนไมโครฟิล์มเอกสารโบราณ ทะเบียนภาพและฟิล์มเอกสารโบราณ ทะเบียนภาพนิ่งเอกสารโบราณ เป็นต้น

3.5 ทำบัญชีบริการเอกสารโบราณ เมื่อได้ทะเบียนควบคุมจำนวนเอกสารโบราณทั้งหมดแล้ว จึงนำทะเบียนเอกสารโบราณมาเพิ่มเติมรายละเอียดที่จำเป็นแก่การบริการเอกสารโบราณ เช่น เพิ่มสาระสังเขป คือเรื่องย่อของเนื้อหาสาระทุกเรื่อง ที่ปรากฏในเอกสารโบราณแต่ละเล่ม และลดรายละเอียดในทะเบียนที่ไม่จำเป็นต่อการบริการ เพื่อให้เป็นบัญชีบริการเอกสารโบราณต่อไป

นอกจากนี้การทำงานทะเบียนเอกสารโบราณยังครอบคลุมไปถึงการจัดทำคู่มือช่วยการสืบค้น บัตรรายการ บัตรบรรณานุกรม และดรรชนีค้นเรื่อง ค้นคำต่างๆ อีกด้วย

นอกจากนี้ การวิจัยของ จิราภรณ์ อธิษฐาน (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสื่อมสภาพของเอกสารโบราณ พบว่า สาเหตุสำคัญและรุนแรงที่ทำให้เอกสารโบราณเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพด้วยอัตราเร็วกว่าที่ควรจะเป็น ได้แก่ กรดที่เกิดขึ้นในเอกสารโบราณ แมลง เชื้อรา และแสง โดยมีอุณหภูมิและความชื้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้นและรุนแรงขึ้น สมควรที่ต้องได้รับการแก้ไขและป้องกันอย่างเร่งด่วน ส่วนสาเหตุอื่นๆ ก็มีผลต่อการชำรุดเสื่อมสภาพของเอกสารโบราณเช่นกัน แต่เป็นไปอย่างช้าๆ และไม่รุนแรงเท่า และเมื่อได้ดำเนินการแก้ไขและป้องกันด้วยวิธีการต่างๆ ที่เสนอแนะสำหรับแก้ปัญหารุนแรงเหล่านั้นแล้ว ก็จะเป็นการลดปัญหาเนื่องจากการชำรุดเสื่อมสภาพจากสาเหตุต่างๆ เหล่านี้ได้

ในขณะเดียวกัน ชะเอม คล้ายแก้ว (อ้างถึงใน ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์, 2553) กล่าวไว้ในเอกสารและแหล่งรวบรวมในส่วนกลางของประเทศไทย ใน “คู่มือปฏิบัติงาน รวบรวม อนุรักษ์ เผยแพร่ และบริการมรดก

ของชาติ ของภูมิภาค และของโลก” ของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยแผนความทรงจำโลก กระทรวงศึกษาธิการ ว่า แหล่งรวบรวมเอกสารโบราณปัจจุบันมีส่วนกลาง 2 แห่ง คือ สำนักหอสมุดแห่งชาติ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วิธีการรวบรวมเอกสารโบราณของหอสมุดแห่งชาติ แบ่งเป็น 3 วิธี คือ

1. จัดทำโครงการให้นักโบราณออกสำรวจ แสวงหาเอกสารโบราณจากวัด บ้าน และแหล่งโบราณสถานต่างๆ ทุกจังหวัดทั่วประเทศ หมุนเวียนกันไปอย่างน้อยปีละ 5 ครั้ง ที่ผ่านมามีหนังสือประสานงานกับศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าอาวาส ในจังหวัดเป้าหมายที่ไปแต่ละครั้ง

2. ไปสำรวจเอกสารโบราณตามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หน่วยศิลปากร หรือวัดต่างๆ ที่พบหรือมีเอกสารโบราณที่มีอยู่ในครอบครอง แจกมาให้เจ้าหน้าที่ภาษาโบราณไปอ่านแปลหรือทำทะเบียน หรือรับเอกสารมาเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ

3. โดยวิธีของผู้ครอบครองเอกสารโบราณนำมามอบให้สำนักหอสมุดแห่งชาติด้วยตนเอง หรือบางท่านส่งไปรษณีย์ เมื่อสำนักหอสมุดแห่งชาติได้รับแล้วจะมีหนังสือตอบไปให้เจ้าของเอกสารโบราณนั้นๆ ทราบทุกครั้ง

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการสำรวจ และรวบรวมคัมภีร์ใบลาน อยู่จำนวนมาก ดังต่อไปนี้

ภาคกลาง มีการสำรวจและรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลางโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ทั้งนี้มีการประสานงานกับสถาบันการศึกษาท้องถิ่นต่างๆ เช่น สถาบันราชภัฏ และศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด เป็นต้น โครงการสำรวจวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลางกำหนดแบ่งพื้นที่ในเขตภาคกลางออกเป็น 4 ภูมิภาคย่อย ดังนี้คือ ภูมิภาคตะวันตก ภาคกลางตอนล่าง ภาคกลางตอนบน และภาคกลางฝั่งตะวันออก โดยเริ่มสำรวจภูมิภาคตะวันตกเป็นพื้นที่แรก โดยได้ทำการสำรวจงานวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในเขต 8 จังหวัดของภูมิภาคตะวันตก ได้แก่ กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม ซึ่งประกอบด้วยวัด ประมาณ 760 แห่ง

โครงการสำรวจวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลางเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมนิทาน คัมภีร์ทางศาสนา เอกสารโบราณ กฎหมาย และตำราต่าง ๆ โดยได้เล็งเห็นความสำคัญของ “วรรณกรรมท้องถิ่น” ว่าถือเป็นเอกสารชั้นต้นและเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในแต่ละยุคสมัยเป็นอย่างดี และวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลางมีสิ่งน่าสนใจและมีความหลากหลายตามกลุ่มชนที่กระจายกันอยู่ในภาคกลาง อีกทั้งยังทรงคุณค่าในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์และวรรณคดีอีกด้วย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2543)

จากการศึกษาวิจัยในโครงการฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเอกสารโบราณ วัดท่าตะเคียน ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภาพร คงศิริรัตน์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ชำระและรักษาเอกสารโบราณให้อยู่ในสภาพที่ดี และจัดทำฐานข้อมูลด้านเอกสารโบราณท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการอ่านอักษรขอมไทยให้แก่ชุมชนวัดท่าตะเคียน ผลการวิจัยในส่วนของจัดทำข้อมูล พบว่าเอกสารที่พบในวัดท่าตะเคียน ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนั้นสามารถจำแนกได้สองลักษณะ คือ

1. จำแนกตามวัสดุที่ใช้รองเขียน ได้แก่ ใบลาน 1,667 ผูก สมุดข่อย 115 เล่ม และสมุดฝรั่ง 4 เล่ม รวมทั้งหมด 1786 เล่ม

2. จำแนกตามเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสาร แบ่งได้ 6 หมวดคือ หมวดศาสนา การแพทย์ ความเชื่อ วรรณกรรม กฎหมาย และเบ็ดเตล็ด ซึ่งทั้ง 6 ประเภทนี้ได้ใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ตามแบบของระบบดีวีย์ (Dewey)

ผลการวิจัยในส่วนที่สองของโครงการวิจัยนี้คือการถ่ายโอนความรู้สู่ชุมชน ได้จัดอบรมการอ่านอักษร ขอมไทยให้แก่อาสาสมัครชุมชน เพื่อที่จะได้ใช้ความรู้เป็น “เครื่องมือ” ในการอ่านเอกสารโบราณในชุมชน การอบรมเน้นการอ่านได้จริงทั้งอ่านจากแบบฝึกหัด และอ่านจากเอกสารโบราณ ซึ่งได้รับความร่วมมือจาก ชุมชนอย่างดียิ่ง โดยมีอาสาสมัครที่เข้าร่วมโครงการนี้ 13 คน ซึ่งมีความหลากหลายด้านอายุมาก กล่าวคือ ตั้งแต่อายุ 15 ปี ถึงอายุ 73 ปี

นอกจากนี้ หนังสือที่รวบรวมวรรณกรรมท้องถิ่นในภาคกลางจากโครงการ “สยามปรภณ” ของศูนย์ สยามทรรศนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสำรวจ ศึกษา ปกป้อง และจัดพิมพ์วรรณกรรมท้องถิ่น ภาคกลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ปกป้อง และเรียบเรียง พร้อมทั้งวิเคราะห์เอกสารโบราณ นำไปสู่การเผยแพร่และพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง รวมถึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทัศนคติในเชิงมนุษยศาสตร์ ระหว่างนักวิชาการ นักศึกษา และปราชญ์ชาวบ้านหรือชุมชนท้องถิ่น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยุบล ธนศรีลิ่งกูร กล่าวไว้ใน “อริยานุวัตรนุสรณ์” ว่าการสำรวจเอกสาร โบราณทุกครั้งคณะกรรมการดำเนินงานมีภาระหนักต้องซ่อมแซมต้องมัดต้องห่อใบลาน ต้องเขียนชื่อเรื่อง ชื่อ อักษรที่ใช้จาร ตลอดจนจำนวนลานที่ปรากฏ แล้วเก็บไว้ในตู้พระธรรมแต่ละวัด

ในช่วงปี พ.ศ. 2527-2533 ภายใต้โครงการสำรวจเอกสารโบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยได้ทุน สนับสนุนจากมูลนิธิ ไทโยต้า ประเทศญี่ปุ่น ในครั้งนี้ได้มีการถ่ายไมโครฟิล์มไว้ด้วยพร้อมทั้งเก็บคัมภีร์ใบลานที่ ได้รับบริจาคมาไว้ในสำนักศิลปวัฒนธรรมของแต่ละสถาบันด้วยซึ่งปัจจุบันก็ยังคงเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีเช่น สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร เป็นต้นและได้กล่าวต่อไปว่า มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้จัดตั้ง “โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ” ขึ้น ในปี พ.ศ. 2546 เป็นโครงการมหาวิทยาลัยมหาสารคามให้จัดตั้งขึ้น ด้วยเล็งเห็นว่า ควรมีการดำเนินการด้านการสำรวจ อนุรักษ์ และพัฒนาด้านเอกสารใบลานอย่างจริงจังก่อนที่ข้อมูลทั้งหลาย จะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลา อีกทั้งมหาวิทยาลัยมีสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องสืบค้นและอาศัยข้อมูลจากเอกสาร ใบลาน เช่น ปรัชญา พุทธศาสนา ประวัติศาสตร์วรรณคดี ตำรายา กฎหมาย ประเพณี ภาษาและอักษรโบราณ เป็นต้น จึงเห็นว่าควรมีการจัดตั้งเป็นโครงการเฉพาะเพื่อดำเนินการด้านนี้อย่างเจาะลึก ซึ่งประกอบด้วย 5 พันธกิจ หลัก ได้แก่ พันธกิจที่ 1 สำรวจ และอนุรักษ์เอกสารใบลานในภาคอีสาน พันธกิจที่ 2 ปกป้องเอกสาร ใบลานตามหมวดของสารวิชาการทุกหมวดและเผยแพร่ พันธกิจที่ 3 การอบรมเกี่ยวกับอักษรโบราณอีสาน พันธกิจที่ 4 ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเอกสารใบลานโดยเน้นการวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์โดยเน้นการวิจัย แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Method) และบูรณาการสาขาวิชาการ พันธกิจที่ 5 นำเทคโนโลยี สมัยใหม่มาใช้ในการจัดระบบข้อมูลเอกสารใบลานและจัดระบบการบริการแก่บุคคลทั่วไปทั้งในและ ต่างประเทศ

อรทัย เสียงจินดาถาวร และคนอื่นๆ (2545) ได้ทำการศึกษา รวบรวมและจัดสร้างฐานข้อมูลหนังสือ ใบลาน จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการสำรวจหนังสือใบลาน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ มาสร้างฐานข้อมูลเพื่อให้สามารถสืบค้นผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ในการศึกษาวิจัยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม สำรวจรายชื่อใบลาน ไปยังวัดต่างๆ ภายในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 1,085 วัด ได้รับคืนมา 149 วัด ผล การสำรวจหนังสือใบลานจากการสำรวจวัดต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี 15 อำเภอ รวม 32 วัด

สมัย วรรณอุตร (2549) ได้กล่าวถึงการสำรวจคัมภีร์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไว้ว่า กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคอีสานซึ่งขณะนั้นยังเป็นวิทยาลัยครูร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีวิทยาลัยครูมหาสารคามเป็นผู้นำโครงการ รวม 9 สถาบัน ได้แก่ วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูอุดรธานี วิทยาลัยครูสกลนคร วิทยาลัยครูเลย วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูสุรินทร์ วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานีและ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยได้ทำการสำรวจขึ้นบัญชีคัมภีร์ใบลานไว้ตามวัดต่างๆ ทั่วภาคอีสาน

ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ (2553). ได้ทำการศึกษา ระบบการจัดการคัมภีร์ใบลานวัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจแนวคิด วิธีการ ทรัพยากรในการจัดการคัมภีร์ใบลานในช่วงต่างๆ ของพระอริยานุวัตร เขมจารี ผลการศึกษาพบว่า วิธีการจัดการใบลานจำแนกเป็น 4 ประเด็น คือ การใช้ทรัพยากรในการสำรวจรวบรวม การใช้ทรัพยากรในการจัดเก็บ การใช้ทรัพยากรในการปริวรรต และการใช้ทรัพยากรในการจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยมีแนวทางในการส่งเสริมพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานอริยานุวัตร เขมจารีอนุสรณ์ให้เป็นศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ใบลาน การปลูกฝัง เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การทำนุบำรุงรักษาการสืบทอด การสร้างสรรค์และพัฒนา การนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต และการสร้างบทบาทของคัมภีร์ใบลานในศตวรรษใหม่

วีณา วิสเพ็ญ (2554) กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมประเภทคัมภีร์ใบลาน ไว้ดังนี้

1. การอนุรักษ์ ควรตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ โดยเฉพาะคุณค่าทางองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ทั้งต่อตัวเอง ที่เป็นพระนิสิต คือ การศึกษา วิจัย เพื่อการทำวิทยานิพนธ์ และคุณค่าทางสังคม ทางจิตใจ คุณค่าความเป็นมรดกของชาติ โดย สำรวจ ตรวจสอบ ดูแล รักษาและการจัดเก็บ
2. การฟื้นฟู ศึกษาตัวอักษร ฝึกอ่าน เขียน ปริวรรต แปล ศึกษาวิจัยและถ่ายทอด
3. การใช้ประโยชน์ เทศนา แสดงธรรม เทศมหาชาติ ประเพณี พิธีกรรม ศึกษา วิจัย ประยุกต์ และบูรณาการ
4. การพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศ หลักสูตรการเรียน การสอน การศึกษาวิจัย องค์ความรู้ ภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ สินค้า วัตถุและสหวิทยาการ

ภาคเหนือ มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ใบลาน เริ่มแรกมีสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ดำเนินโครงการสำรวจเอกสารโบราณโดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิโตโยต้า ในระหว่างปี พ.ศ. 2520 – 2525 มีการขึ้นบัญชีเอกสารโบราณในแต่ละวัด รวมถึงการถ่ายไมโครฟิล์มเอกสารโบราณที่สำคัญ ต่อมาในกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มให้ความสนใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานในภาคเหนือ ได้แก่ สมหมาย เปรมจิตต์, มณี พยอมยงค์, Harald Hundius และ อุดม รุ่งเรืองศรี เป็นต้น ได้ประสานขอรับทุนจากรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณจำนวน 5 ล้านบาท โดยผ่านกระทรวงการต่างประเทศในรูปแบบของการช่วยเหลือทางวัฒนธรรม ตั้งแต่ 2529 – 2534 เป็นระยะเวลา 5 ปี

นอกจากนี้ การศึกษาและเรียบเรียง “รายชื่อคัมภีร์ใบลาน ศูนย์ข้อมูลคัมภีร์ใบลานวัดสันป่าสัก ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” เป็นหนังสือที่รวบรวมรายชื่อคัมภีร์ใบลานของ “ศูนย์ข้อมูลคัมภีร์ใบลาน วัดสันป่าสัก” ซึ่งสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2544-2546 โดยกลุ่มใบลานจารธัมม์ ซึ่งได้แบ่งรายชื่อคัมภีร์ใบลานตามลำดับเลขทะเบียน, ตามลำดับตัวอักษรและตามลำดับปีที่จาร อีกทั้งยังได้กล่าวถึงรายละเอียดท้ายธัมม์และอวสานพจน์ (คำอธิษฐาน, ชื่อผู้จาร, ปีที่จาร, เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะที่จารธัมม์ผูก

นั้น) ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวจะปรากฏอยู่ตรงหน้าสุดท้ายของคัมภีร์ใบลานแทบทุกผูกที่อยู่ในศูนย์ข้อมูลคัมภีร์ใบลานวัดสันป่าสักด้วย (เกริก อัครชีโนเรศ, 2547)

หนังสือรวบรวมบัญชีรายชื่อหนังสือโบราณเอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี 2521-2533 เป็นการแบ่งหมวดเรื่องคัมภีร์ใบลาน ตารางแสดงอัตราส่วนของเอกสารไมโครฟิล์มหมวดพุทธศาสนา รายชื่อไมโครฟิล์ม เรียงตามลำดับตัวอักษรตลอดถึงแนวทางการให้บริการฝ่ายวิชาการล้านนา

จากนั้นในหนังสือ “วรรณกรรมล้านนา” (Lan Na Literature : Catalogue of Palm-Leaf Text on Microfilm at the Social Research Institute. Chiang Mai University Chiang Mai Thailand) ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี พ.ศ.2529 (1976) ISBN 974-565-241-5 ยังได้ศึกษาข้อสนเทศเบื้องต้นที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการค้นคว้าวิจัย ซึ่งข้อสนเทศนี้จะชี้แนะเรื่องหรือโครงเรื่องแหล่งเดิมและต้นฉบับของคัมภีร์ใบลานที่เน้นในเขตภาคเหนือ (ล้านนา) ซึ่งผลงานชิ้นนี้เป็นผลจากการสำรวจเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับสาในพื้นที่ 10 จังหวัด เขตภาคเหนือตอนบน และถ่ายไมโครฟิล์มไว้ในช่วงเวลา 8 ปี (พ.ศ. 2521-2528) ของฝ่ายวิจัยล้านนา (เกริก อัครชีโนเรศ, 2547)

ในขณะเดียวกัน เกริก อัครชีโนเรศ (2547) ได้ทำการศึกษา การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลคัมภีร์ใบลานโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษาวัดสะลงงใน เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการของชุมชนบ้านสะลงงในที่มีทรัพยากรทางวัตถุและแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการดำเนินงานของชุมชนเกิดขึ้นจากการกระตุ้นให้คนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรด้านภูมิปัญญา อีกทั้งได้จัดให้มีการดำเนินงานการเรียนรู้การสอนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภาษา การคำนวณปากขี้น ทักษะการอ่านอักษรโบราณ และการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลาน ส่งผลให้ต่อมาชุมชนสามารถจัดการองค์ความรู้ด้านใบลานแบบเบ็ดเสร็จโดยชุมชนเอง

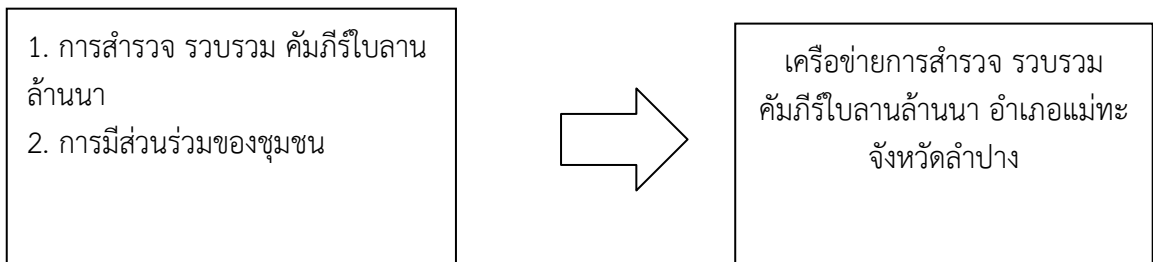
ภาคใต้ ในปีงบประมาณ 2557 กลุ่มภารกิจสารสนเทศ และกลุ่มภารกิจพิพิธภัณฑคดีชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา ได้จัดทำโครงการอนุรักษ์เชิงป้องกันโบราณวัตถุพิพิธภัณฑคดีชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นชะลอการชำรุดและเสื่อมสภาพของวัตถุดังกล่าว อีกทั้งเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์เชิงป้องกันโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑคดีชนประเภทเอกสารโบราณ (หนังสือใบลาน) เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และร่วมกันสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อช่วยกันอนุรักษ์โบราณวัตถุ อันเป็นหลักฐานที่บันทึกเรื่องราวต่างๆ ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ซึ่งมีคุณค่าทั้งในเชิงวิชาการ และคุณค่าในฐานะที่เป็น “มรดก” ตกทอดมาถึงลูกหลานในปัจจุบัน เอกสารโบราณแบ่งออกได้หลายประเภทหลายรูปแบบ เช่น แบบประเภทจารึก หนังสือสมุดไทยหรือที่ชาวใต้ เรียกว่า หนังสือใบลาน มีทั้งใบลาน ขุดดำ และคัมภีร์ใบลาน แต่ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ เก็บรวบรวมไว้ ได้แก่ เอกสารโบราณประเภทใบลาน ขุดดำ และคัมภีร์ใบลาน ซึ่งวัตถุของจริงที่เก็บรวบรวมไว้ในคลังและที่นำมาจัดแสดง ส่วนใหญ่มีอายุยาวนานนับร้อยปี และผ่านการใช้งานมาเป็นเวลานานก่อนถูกเก็บรวบรวม รักษา และจัดแสดงในพิพิธภัณฑคดีชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา ขณะนี้วัตถุบางชิ้นมีแนวโน้มที่จะชำรุด เสื่อมสภาพตามประเภทของวัสดุที่ใช้บันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรมเหล่านั้น ซึ่งปัจจุบันเอกสารที่เก็บรวบรวมไว้เหล่านี้กำลังประสบปัญหาจากการเสื่อมสภาพของวัสดุที่นำมาใช้บันทึกหรือจารข้อมูลทางวัฒนธรรม คือ กระดาษกรอบ มีรอยเปื้อน มีความเป็นกรด กระดาษชำรุดขาดตัวอักษรจางหรือเลือน และตัวอักษรหลุดหายไป เหล่านี้คือปัจจัยที่เร่งให้ผู้ดูแลต้องทำการอนุรักษ์เพื่อยืดอายุการใช้งาน ซึ่งหลักการอนุรักษ์เอกสารโบราณโดยทั่วไป คือการปกป้องคุ้มครองเอกสารไม่ให้เกิดการสูญหายชำรุดเสื่อมสภาพก่อนเวลาอันควร โดยมีหลักสำคัญ คือ ต้องทำให้วัตถุนั้นกลับคืนสภาพเดิมให้ได้ หรือมีความกลมกลืนกับสภาพเดิมของเอกสารโดยไม่เปลี่ยนแปลงร่องรอยเดิม และต้องมีการทำบันทึกรายละเอียดการสงวนรักษาเอกสารที่ได้ดำเนินการแล้ว

นอกจากนี้ ไชมุก อุทยานลี (2550) ได้ศึกษาการสำรวจสถานภาพแหล่งข้อมูลสมุดไทยภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุงและสงขลา พบว่า สมุดไทยมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นภาคใต้ คือ สมุดไทย จัดเป็นหลักฐานเอกสารประเภทหนึ่งที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของคนไทยภาคใต้ และเป็นแหล่งภูมิปัญญาที่บ่งบอกสภาพวิถีชีวิตคนไทยในท้องถิ่นภาคใต้ นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของแหล่งข้อมูล กระบวนการดำเนินการอนุรักษ์ เผยแพร่ผลงานเกี่ยวกับสมุดไทย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ตลอดจนการศึกษาปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน และแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมภาคใต้ในอนาคต

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ในครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ครอบคลุม และเหมาะสมต่อการวิเคราะห์ โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

พื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

โครงการวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา คือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีวัดจำนวน 68 วัด กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านภาษาล้านนา มรรคทายก และสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

1. ประชุมคณะทำงานเพื่อวางกรอบการดำเนินงานวิจัย
2. ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจ และรวบรวม คัมภีร์ใบลาน โดยการสนทนากลุ่มขนาดเล็กประมาณ 6-8 คน เป็นการเก็บข้อมูลจากประสบการณ์ ความต้องการในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ใบลาน เป็นการอภิปรายโต้ตอบสมาชิกภายในกลุ่ม โดยจากการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ คัดเลือกจากตัวแทน ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านภาษาล้านนา ผู้ใหญ่บ้าน เยาวชน หรือผู้สนใจทั่วไป จากการสนทนากลุ่ม ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน
3. สำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลานตามวัดต่างๆ ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
4. รวบรวมข้อมูลและจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานจากวัดต่างๆ ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อตรวจดูจำนวนคัมภีร์ใบลานที่ต้องสำรวจ และวางแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสม
5. จัดเวทีเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชน
6. จัดทำรายงานและนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้ดำเนินงานตามขั้นตอนการดำเนินงาน คือจัดประชุมคณะทำงานเพื่อวางกรอบการดำเนินงานวิจัย จัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจ และรวบรวมคัมภีร์ใบลาน ทำการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลานตามวัดต่างๆ ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ทำการรวบรวมข้อมูลและจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานจากวัดต่างๆ ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ผลการศึกษา

เครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เกิดขึ้นจากกลุ่มบุคคลในระดับชุมชนมารวมกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู อนุรักษ์ ดูแลรักษา และถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานล้านนา เป็นเครือข่ายที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด มีการสื่อสารกันภายในกลุ่มสมาชิกและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้านคัมภีร์ใบลานล้านนากันอย่างต่อเนื่องในการสร้างเครือข่ายสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาจังหวัดลำปาง จึงเกิดจากปัจจัยภายในชุมชนที่มองเห็นความสำคัญของคัมภีร์ใบลานล้านนาที่มีมาตั้งแต่อดีต โดยคัมภีร์ใบลานเป็นการบันทึกเรื่องราวต่างๆลงบนใบลานทั้งในรูปแบบของพระธรรมคำสั่งสอน ตำรายา สมุนไพรพื้นบ้าน ประวัตินิทาน ประวัตินิทานบุคคล โบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญสามารถบอกเล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ด้วยอักษรล้านนา อีกทั้งแต่ละชุมชนยังมีความต้องการที่จะอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาให้คงอยู่ต่อไปเพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด ศึกษา และคงประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป ส่งผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดในอำเภอแม่ทะที่มีและใช้คัมภีร์ใบลานปราชญ์ชุมชน มรรคทายก ผู้ที่สนใจและสามารถอ่านอักษรล้านนาได้ มีความต้องการที่จะอนุรักษ์และสำรวจรวบรวมคัมภีร์ใบลานล้านนาอย่างเป็นระบบอันจะนำไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลต่อไปในอนาคต คณะทำงานจึงได้ออกแบบและดำเนินงานตามขั้นตอนวิจัย ดังนี้

1. ลงพื้นที่สำรวจคัมภีร์ ใบลานเบื้องต้นของวัดในอำเภอแม่ทะ รวมทั้งสิ้นจำนวน 68 วัด ตามแบบสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ใบลานล้านนา เพื่อให้ทราบข้อมูลความต้องการให้คณะทำงานเข้าไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของวัดโดยจำแนกวัดตามรายตำบลในอำเภอแม่ทะ การสำรวจปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์ พื้นฟู คัมภีร์โบราณล้านนา

ลำดับ	ตำบล	วัด	ต้องการ	ไม่ต้องการ	หมายเหตุ
1	ตำบลดอนไฟ	วัดดอนไฟ		/	
		วัดนาขวาง	/		
		วัดนาบง		/	
		วัดนาพาน	/		
		วัดบ้านใหม่		/	
		วัดบ้านเอี้ยก		/	
2	ตำบลนาครี	วัดน้ำไทรง	/		
		วัดบ้านหลวง	/		
		วัดบ้านหลุก		/	
		วัดบ้านเหมียง		/	
		วัดบ้านฮ่อม	/		
		วัดพรหมพิราม	/		
		วัดศรีถ้อย	/		
		วัดศรีอ้วน		/	สำรวจแล้ว
		วัดหลายทุ่ง	/		
		3	ตำบลน้ำใจ	วัดต่อแก้ว	
วัดน้ำใจ				/	
วัดบ้านหนอง				/	
วัดป่าจำ	/				
วัดป่าม่วง				/	
วัดม่อนแสนศรี	/				
วัดแม่ปุง	/				
วัดฮ่องห้า	/				
4	ตำบลบ้านกิว	วัดกิวหลวง		/	
		วัดนาตัม	/		ถูกไฟไหม้
		วัดแม่ฮีบ		/	ไม่มีโบราณแล้ว
		วัดสันตอยน้อย		/	
		วัดสันนารินทร์		/	
5	ตำบลบ้านบอม	วัดบอมธาตุ		/	
		วัดบอมหลวง	/		
		วัดบ้านด่าน		/	
		วัดโป่งแนน		/	
		วัดพระบาทแม่ไทย	/		

ลำดับ	ตำบล	วัด	ต้องการ	ไม่ต้องการ	หมายเหตุ
		วัดสันป่าเป่า		/	
6	ตำบลป่าตัน	วัดนาแก้ว		/	
		วัดนาคตหลวง		/	
		วัดปงหอศาล	/		
		วัดป่าตันหลวง		/	
		วัดสบทะ	/		
		วัดสันฐาน		/	สำรวจแล้ว
7	ตำบลแม่ทะ	วัดท่าแหน	/		
		วัดบ้านจว้าก	/		
		วัดแม่ทะ	/		
		วัดแม่ทะหลวง	/		
		วัดบ้านกิ้ว	/		
8	ตำบลวังเงิน	วัดทุ่งตอน		/	
		วัดนาดง	/		
		วัดนาคูหลวง	/		
		วัดบ้านพิมาย		/	
		วัดพระธาตุสันตดอน		/	ไม่มีใบลาน
9	ตำบลดอนแก้ว	วัดบ้านเด่น		/	
		วัดบ้านอ้อ		/	
		วัดแม่ทาน		/	
		วัดแม่วะ		/	ใบลานสูญหาย
		วัดสบแม่นาง		/	ไม่มีใบลาน
		วัดสันตดอนแก้ว		/	
10	ตำบลหัวเสือ	วัดดอนมูล		/	
		วัดนายาบ		/	
		วัดบ้านก้อม		/	
		วัดบ้านทุ่ง		/	
		วัดผาแมว		/	
		วัดสบไร่		/	วัดสร้างใหม่
		วัดสามขา		/	
		วัดห้วยมะเกลือ	/		
		วัดหัวเสือ		/	จัดหมวดหมู่แล้ว
11	วัดสำคัญ	วัดถ้ำพระสบาย		/	
		วัดป่าเพิ่มพูน		/	
		วัดเวียงสวรรค์		/	

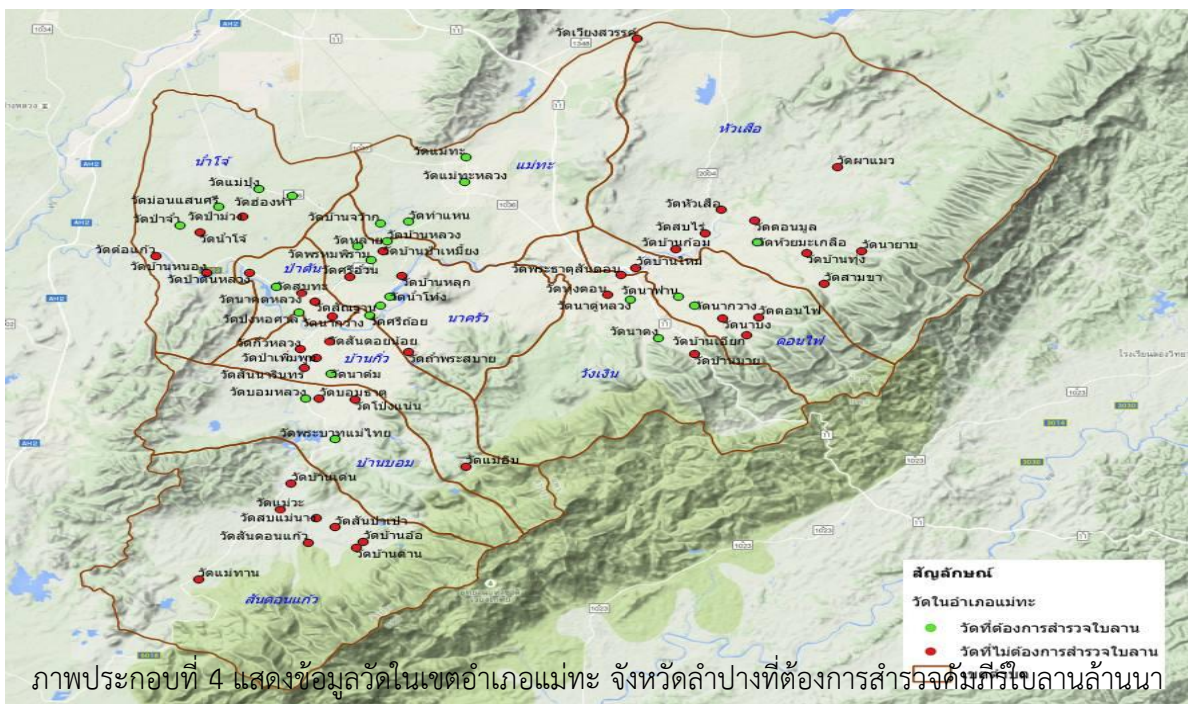
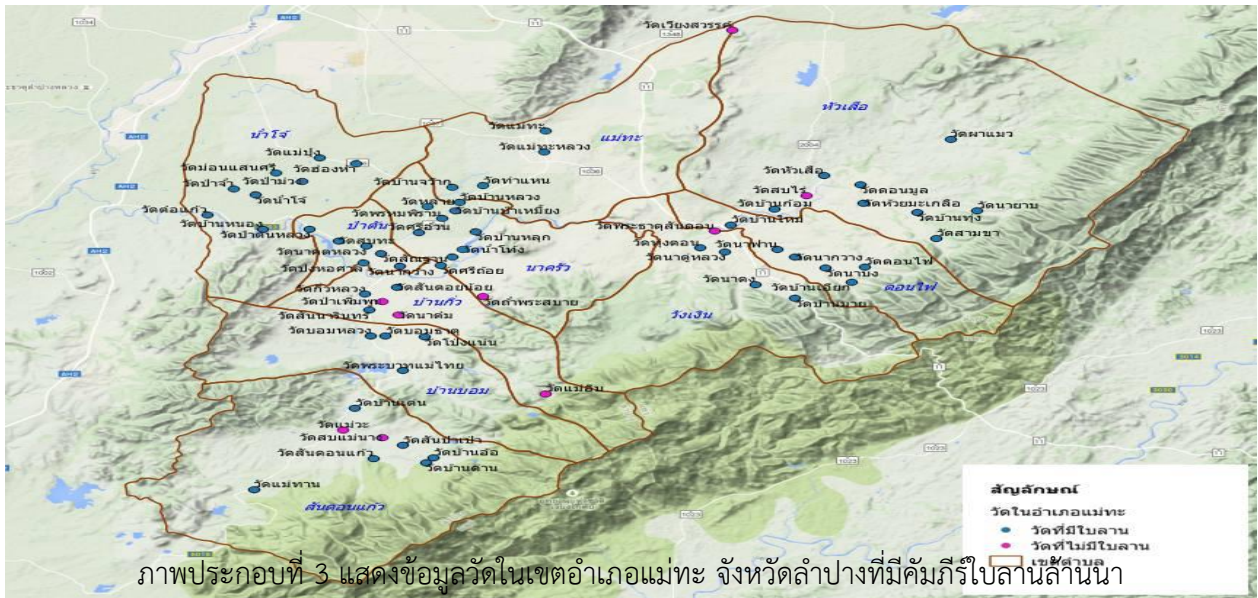
ลำดับ	ตำบล	วัด	ต้องการ	ไม่ต้องการ	หมายเหตุ
รวมทั้งสิ้น			25	43	

จากตารางที่ 1 ผลการสำรวจความต้องการในการสำรวจ อนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ใบลานล้านนา ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง รวม 68 วัดพบว่า มีความต้องการสำรวจ อนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ใบลานล้านนา จำนวน 25 วัด และไม่ต้องการสำรวจ จำนวน 43 วัด เนื่องจาก ได้มีการจัดหมวดหมู่แล้ว เช่น วัดหัวเสือบาง วัดไม่มีใบลาน เช่น วัดสบแม่นาง วัดพระธาตุสันดอน บางวัดใบลานถูกไฟไหม้ เช่น วัดนาตัม บางวัดใบลานสูญหาย เช่น วัดแม่วะ และบางวัดเป็นวัดที่สร้างใหม่ เช่น วัดสบไร่เหตุผลที่วัดต้องการสำรวจ อนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ใบลานล้านนา เพราะเห็นว่า คัมภีร์ใบลานล้านนามีความสำคัญเนื่องจาก เรื่องราวที่เป็นประวัติศาสตร์ในอดีต ได้ถูกบันทึกด้วยอักษรล้านนาซึ่งมีคุณค่าทางด้านจิตใจ อีกทั้งคัมภีร์ใบลานยังเป็นของคู่บ้านคู่เมืองที่ได้จารึกหลักธรรมคำสอน คำบอกเล่าประวัติหมู่บ้าน ประวัติบุคคล ตำรายา สมุนไพรพื้นบ้าน รวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการตกทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงเห็นควรที่จะให้มีการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาในอนาคต นอกจากนี้ยังพบปัญหาของพระ เณรอีกจำนวนมากที่ไม่สามารถอ่านคัมภีร์ใบลานล้านนาได้เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านอักษรล้านนามาก่อน อีกทั้งปัจจุบันการให้ความสนใจและความสำคัญของคัมภีร์ใบลานลดลง เพราะได้มีการผลิตคัมภีร์กระดาษที่แปลเป็นภาษาไทย อ่านง่าย สร้างความสะดวกให้แก่พระสงฆ์มากขึ้น รวมทั้ง ดังนั้นความต้องการในการอนุรักษ์ฟื้นฟู คัมภีร์ใบลานล้านนาจึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

ภาพประกอบที่ 1 และ 2 แสดงการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานของวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะทำงานจึงได้ทำการรวบรวมข้อมูลและจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานจากวัดต่างๆ ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อตรวจดูจำนวนคัมภีร์ใบลานที่ต้องสำรวจ และวางแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสม จากการสำรวจวัดในพื้นที่อำเภอแม่ทะ ดำเนินการภายใต้โครงการการวิเคราะห์คัมภีร์ใบลานวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ตุลาภรณ์ แสนปรน, 2558) ซึ่งได้นำมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานล้านนา แสดงให้เห็นถึงข้อมูลของวัดที่มีคัมภีร์ใบลานและจำนวนวัดที่ต้องการสำรวจใบลาน ดังภาพประกอบที่ 3 และ 4

2. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจ และรวบรวมคัมภีร์ไบเบิลล้านนา รวมถึง หาแนวทางในการสร้างเครือข่ายสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ไบเบิลล้านนาของวัดในพื้นที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

2.1 ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจรวบรวมคัมภีร์ไบเบิลและการสนทนากลุ่มขนาดเล็กประมาณ 6-8 คน เพื่อเก็บข้อมูลจากประสบการณ์ ความต้องการในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ไบเบิล เน้นการอภิปรายโต้ตอบของสมาชิกภายในกลุ่มจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวม

ทั้งสิ้น 100 คนประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านภาษาล้านนา เยาวชน และชาวบ้านที่สนใจทั่วไป พบว่า ภาพรวมของผู้เข้าร่วมประชุม ได้รับความรู้เกี่ยวกับโบลานจากข้อมูลของกรมศิลปากร อาทิ การต้ม การจากร การดูแลรักษา การจัดเก็บ การซ่อมแซมและการทำความสะอาด

การดูแลรักษาคัมภีร์โบลานล้านนาของเจ้าอาวาสและปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นทั้งผู้ใช้และผู้จัดเก็บคัมภีร์โบลานโดยตรง องค์ความรู้ที่นำมาใช้ในปัจจุบันเกิดจากการสะสมภูมิปัญญาและแนวทางปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต โดยไม่เคยผ่านการอบรมหรือได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นหลักปฏิบัติตามหลักวิชาการมาก่อน ดังนั้น ในการดูแลรักษาคัมภีร์โบลานล้านนา จึงเป็นลักษณะของการลองผิดลองถูก นำวิธีการที่ได้ผล ตามวิธีการต่างๆ เช่น การเก็บโบลานไว้ในตู้ไม้ไม่ให้ถูกแสงแดดเพราะจะทำให้โบลานมีความเปราะ และแตกหักได้ง่ายมีการห่อโบลานด้วยผ้าเพื่อเป็นการรักษาความสะอาดของโบลานให้ปราศจากฝุ่นและป้องกันไม่ให้โบลานฉีกขาด รวมถึง มีการใช้ก้อนดับกลิ่นเพื่อป้องกันแมลง อีกทั้ง มีการนำโบลานออกมาตากแดดเพื่อฆ่าเชื้อโรค นอกจากนี้ ยังมีการจัดให้เป็นหมวดหมู่เพื่อให้สะดวกต่อการนำมาใช้อย่างไรก็ตาม การใช้ก้อนดับกลิ่นในการไล่แมลงเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องเท่าที่ควร สิ่งที่จะนำมาใช้เพื่อไล่แมลงให้ได้ผลดี คือ สมุนไพรป้องกันแมลง เช่น การใช้สาลีชุบน้ำมันการบูร การนำเมล็ดพริกไทยมาห่อด้วยถุงผ้าโปร่ง หรือการนำน้ำมันตะไคร้หอมใส่ในภาชนะแล้วนำไปวางตามซอกมุมต่างๆ ภายในตู้ และควรหมั่นเปลี่ยนทุก 1-2 เดือนส่วนการจัดเก็บคัมภีร์โบลานให้มีอายุยาวนานนั้นจะต้องจัดเก็บในสถานที่ที่มีความเหมาะสม หมั่นดูแลรักษาความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ

การวิเคราะห์สถานการณ์คัมภีร์โบลานอำเภอแม่ทะพบว่า กระบวนการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดความต้องการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบลานที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเอง ข้อมูลที่เกิดจากการสนทนาได้นำไปสู่วิธีคิดที่จะการสร้างเครือข่ายโดยท่านพระครูปริยัติสุนทร เจ้าอาวาสวัดสันฐาน มุ่งเน้นถึงความสำคัญของคัมภีร์โบลานล้านนาในสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจาก เป็นของโบราณที่มีคุณค่า หายาก มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นของคู่บ้านคู่เมือง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต การต้มโบลาน การจากรโบลานในปัจจุบันเริ่มหายาก คนรุ่นใหม่ขาดการสืบทอดจึงเห็นได้จากวัดในเขตพื้นที่อำเภอแม่ทะมีเพียงไม่กี่วัดที่มีการอนุรักษ์และป้องกันไม่ให้คัมภีร์โบลานเกิดการสูญหาย อีกทั้ง บางวัดยังคงนำคัมภีร์โบลานล้านนามาใช้เพื่อประกอบพิธีทางสงฆ์ ขณะที่บางวัดยังขาดความสนใจไม่ได้ให้การดูแลและจัดเก็บอย่างถูกวิธี ทำให้คัมภีร์โบลานเสียหายจากการถูกแมลงเข้าไปวางไข่และทำลายจนไม่สามารถใช้งานได้

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ของคัมภีร์โบลานที่เกิดขึ้นในแต่ละวัด ส่งผลให้ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านภาษาล้านนา เยาวชน และชาวบ้าน เกิดความตระหนัก คุณค่า และความสำคัญของคัมภีร์โบลานล้านนาในประเด็นของการดำรงรักษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางศาสนาและเกิดคุณูปการทางวิชาการ จึงควรสร้างความร่วมมือในระดับอำเภอเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูคัมภีร์โบลานให้คงคุณค่าสืบทอด อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์โบลานตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวัดที่มีประสบการณ์ในการจัดการคัมภีร์โบลาน เมื่อมีการรวมกันเป็นเครือข่ายดำเนินการจะทำให้การอนุรักษ์เกิดผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง ยังเกิดรูปแบบการจัดเก็บที่เหมาะสม เช่น การจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล จะช่วยให้คัมภีร์โบลานคงอยู่ไม่เกิดการสูญหาย รวมถึง การใช้ประโยชน์จากคัมภีร์โบลานในรูปของเครือข่ายในลักษณะของการเป็นแหล่งสืบค้น สืบทอด และถ่ายทอดคัมภีร์โบลานในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

ดังนั้น กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจรวบรวมคัมภีร์ไบลานล้านนา ส่งผลให้ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ประชาชนชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านภาษาล้านนา ชาวบ้าน และเยาวชนที่สนใจ เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคัมภีร์ไบลานล้านนาอย่างถูกต้องและแนวทางการดูแลรักษา การจัดเก็บอย่างถูกวิธี อีกทั้ง ยังเล็งเห็นความสำคัญในฐานะที่คัมภีร์ไบลานล้านนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของวัดและชุมชนที่มีคุณค่าต่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์และให้คงอยู่สืบไป จึงควรสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมเพื่อให้กิจกรรมเกิดผลเป็นรูปธรรม

2.2 การจัดเวทีเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายการสำรวจรวบรวมคัมภีร์ไบลานล้านนาของวัดในพื้นที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยผู้เข้าร่วมประชุม รวมทั้งสิ้นจำนวน 100 คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับคัมภีร์ไบลานล้านนาจากตัวแทนวัดที่ประสงค์เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย จำนวนวัดละ 4 คน

การจัดเวทีเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ไบลานล้านนาของวัดในพื้นที่อำเภอแม่ทะ สืบเนื่องมาจากการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจรวบรวมคัมภีร์ไบลานล้านนาข้อมูลที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์ทำให้ทราบถึงสถานการณ์ของคัมภีร์ไบลานล้านนาอำเภอแม่ทะ จึงเกิดแนวคิดของการสร้างความร่วมมือในระดับอำเภอเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูคัมภีร์ไบลานล้านนาให้คงคุณค่าสืบไป

ผลจากการระดมความคิดเห็นในการแนวทางการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ไบลานล้านนาอำเภอแม่ทะโดยที่ประชุมได้มีมติให้มีการจัดตั้งเครือข่ายคัมภีร์ไบลานล้านนา โดยใช้ชื่อว่า “เครือข่ายคัมภีร์ไบลานล้านนาอำเภอแม่ทะ” มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการคัมภีร์ไบลานล้านนาให้ครอบคลุมถึงการดูแลรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอด อีกทั้ง เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ในการเชื่อมโยงวัดชุมชน และสถาบันการศึกษา ให้สามารถดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ไบลานล้านนาได้อย่างเป็นระบบถูกต้องตามหลักวิชาการ

อย่างไรก็ดี ด้านรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายคัมภีร์ไบลานล้านนาอำเภอแม่ทะ ยังมีลักษณะที่เป็นเครือข่ายที่ยังไม่มีโครงสร้าง กล่าวคือ เครือข่ายคัมภีร์ไบลานล้านนาอำเภอแม่ทะยังไม่ได้มีการกำหนดโครงสร้างการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน แต่มีศูนย์กลางดำเนินงานคือวัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยท่านพระครูปริยัติสุนทร เจ้าอาวาสวัดสันฐานได้พิจารณาตนเป็นผู้ประสานงานในเบื้องต้น สมาชิกที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายประกอบด้วย

ตำบลดอนไฟ ได้แก่ วัดนาขวาง วัดนาพาน

ตำบลนาคร้ว ได้แก่ วัดน้ำโท้ง วัดบ้านหลวง วัดบ้านฮ่อม วัดพรหมพิราม วัดศรีถ้อย และวัดหลายทุ่ง

ตำบลน้ำใจ ได้แก่ วัดป่าจำ้ วัดมอนแสนศรี วัดแม่ปุง และวัดฮ่องห้า

ตำบลบ้านกิว ได้แก่ วัดนาทม

ตำบลบ้านบอม ได้แก่ วัดบ้านบอม วัดพระบาทแม่ไทย

ตำบลป่าตัน ได้แก่ วัดปงหอศาล วัดสบทะ

ตำบลแม่ทะ ได้แก่ วัดท่าแหน วัดบ้านจวัก วัดแม่ทะ วัดแม่ทะหลวง และวัดบ้านกิว

ตำบลวังเงิน ได้แก่ วัดนาดง และวัดนาคูหลวง

ตำบลหัวเสือ ได้แก่ วัดห้วยมะเกลือ

อนึ่ง ในเบื้องต้นได้มีการกำหนดกรอบการดำเนินงานของเครือข่ายไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการดูแลรักษา ด้านการอนุรักษ์ ด้านการฟื้นฟู และด้านการถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การดูแลรักษาคัมภีร์ใบลาน

เครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ ให้ความสำคัญต่อการดูแลรักษาคัมภีร์ใบลานล้านนา เนื่องจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและบ่งบอกถึงภูมิปัญญา และเรื่องราวที่มีมาตั้งแต่อดีต จึงได้กำหนดระเบียบปฏิบัติให้แก่วัดที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย จำนวน 25 วัด ได้มีการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานที่คงอยู่ รวมทั้งดำเนินการป้องกันรักษาคัมภีร์ใบลานล้านนาด้วยวิธีที่ถูกต้อง เพื่อป้องกันไม่ให้ใบลานเกิดความชำรุดเสียหายมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งในขั้นต้นผู้วิจัยได้สาคิรให้เห็นกระบวนการจัดเก็บใบลานที่ถูกวิธี โดยการใช้ไม้ประกับประกบใบลานทั้งสองด้าน จากนั้นห่อด้วยผ้าเพื่อป้องกันฝุ่นละอองและแมลงเข้าไปทำลาย

อนึ่ง ในการดูแลรักษาคัมภีร์ใบลานล้านนา สมาชิกเครือข่ายต้องสามารถจัดเก็บและดูแลรักษาคัมภีร์ใบลานอย่างถูกวิธี การดำเนินงานแล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ มีผู้รับผิดชอบหลักคือ เจ้าอาวาส และปราชญ์ชาวบ้าน ในขั้นตอนการห่อใบลานนั้นอาจขอความร่วมมือจากชาวบ้าน หรือเยาวชนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม

2. การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน

มีการกำหนดให้วัดที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย ได้ดำเนินการรวบรวมคัมภีร์ใบลานที่มีอยู่เพื่อจัดระบบ ด้วยการบันทึกหลักฐานและจัดทำบัญชีคัมภีร์ใบลาน โดยผู้ประสานงานเครือข่าย ได้นำเสนอตัวอย่างวัด สันฐาน ที่มีการสำรวจรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ที่มีผลสำเร็จของการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมโดยจะทำการสำรวจตามแบบฟอร์ม ให้ทราบถึง ชื่อเรื่อง หน้าทับเกล้า บัญชี หน้าทับปลาย จำนวน หน้า จารหน้าละกี่ปรรทัด สภาพเอกสาร การซ่อมแซม ข้อความท้ายใบลาน และเวลาที่จาร จากนั้นนำข้อมูลมาจัดระบบออกเป็นหมวดตามเนื้อเรื่อง จำแนกเป็น 11 หมวด คือ (01) พุทธศาสนา (02) นิทานพื้นบ้าน (03) กฎหมายโบราณ (04) จริยศาสตร์ (05) ประวัติศาสตร์ (06) โหราศาสตร์ (07) โคลงกลอน (08) ยาสมุนไพร (09) ลัทธิพิธีกรรม (10) ไสยศาสตร์ และ (11) ปกิณกะ

จากผลการศึกษาของตุลาภรณ์ แสนปรน (2558) ในการรวบรวม สำรวจ รวบรวม เอกสารคัมภีร์ใบลานล้านนาวัดสันฐาน พบว่า วัดสันฐานมีคัมภีร์ใบลานล้านนา รวมทั้งสิ้น 394 ชื่อเรื่อง รวม 972 ผูก แบ่งเนื้อหาตามหมวดหมู่ออกเป็นหมวด A พระไตรปิฎก มีทั้งหมด 318 ชื่อเรื่อง หมวด C ตำนาน มีทั้งหมด 17 ชื่อเรื่อง หมวด D อานิสงสมิ์ทั้งหมด 17 ชื่อเรื่อง หมวด E จริยศาสตร์มีทั้งหมด 6 ชื่อเรื่อง หมวด K ภาษาศาสตร์มีจำนวน 1 ชื่อเรื่อง หมวด P กวีนิพนธ์มีจำนวน 4 ชื่อเรื่อง หมวด Q บทสวด, คำไหว้ต่างๆ มีจำนวน 5 ชื่อเรื่อง และหมวด R ปกิณกะ มีจำนวน 25 ชื่อเรื่อง โดยตัวอย่างของวัดสันฐานทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมมองเห็นภาพของกระบวนการสำรวจและรวบรวมอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม หากสมาชิกเครือข่ายสามารถดำเนินการรวบรวมคัมภีร์ใบลานล้านนาได้อย่างเป็นระบบ ดังรายละเอียดข้างต้นผู้ประสานงานจะดำเนินการจัดทำระบบฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานล้านนา โดยกำหนดให้สมาชิกเข้ามาลงทะเบียนเพื่อให้เห็นภาพรวมของการรวมกลุ่มในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของอำเภอแม่ทะ รวมถึงให้ผู้ที่มีช่องทางของเว็บไซต์ในการเข้าถึงได้อย่างสะดวกและง่ายต่อการค้นหา

3. การฟื้นฟูคัมภีร์ใบลาน

สมาชิกเครือข่ายคัมภีร์ใบลานล้านนาได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่นำไปสู่การฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานที่มุ่งเน้นให้เกิดการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการให้แก่พระสงฆ์ เยาวชน และประชาชนที่สนใจ โดยให้ตัวแทนวัดที่เข้าร่วมประชุมร่วมเป็นคณะกรรมการประสานการดำเนินงานผ่านกิจกรรมสำคัญ อาทิ กิจกรรมการต้มใบลานการจารใบลาน กิจกรรมสำรวจผู้ที่มีความรู้ด้านอักษรล้านนาในชุมชนมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ อักษรล้านนาให้แก่เยาวชนและประชาชนที่สนใจนอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรอักษรล้านนาในภาคฤดูร้อนสำหรับโรงเรียนวัดและโรงเรียนประถมศึกษาที่มีอยู่ในพื้นที่

4. การถ่ายทอดคัมภีร์ใบลาน

สมาชิกเครือข่ายคัมภีร์ใบลานล้านนาให้ความสำคัญกับรูปธรรมของการอนุรักษ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการด้วย จึงได้มีการกำหนดให้มีการถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานล้านนา ในรูปแบบกิจกรรมความร่วมมือจากสถานศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางในการนำบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญด้านอักษรล้านนาเป็นผู้ถ่ายทอดอักษรล้านนาที่ถูกต้องให้แก่ชุมชน

นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ ดังนี้

1. วัดสถลฐานเป็นศูนย์กลางการประสานงานของเครือข่ายและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ

2. สมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่าย จำนวน 25 วัด ต้องดำเนินการดูแลรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานล้านนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย

3. เครือข่ายเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานอย่างมีส่วนร่วม และทำงานบูรณาการกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันกำหนดแผนกิจกรรมของเครือข่ายคัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดในอำเภอแม่ทะไว้ ดังนี้

1. การจัดทำมีการอบรมการอ่าน การเขียนภาษาล้านนา ให้แก่พระสงฆ์และผู้สนใจทั่วไป

2. การดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อฟื้นฟูการต้ม การจาร ใบลาน

3. การดำเนินการรวบรวมและจัดเก็บคัมภีร์ใบลานล้านนาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

4. การจัดทำมีการถ่ายทอดองค์ความรู้คัมภีร์ใบลานล้านนาให้แก่วัดและชุมชน

5. การผลักดันให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานล้านนา

ภาพประกอบที่ 7 แสดงการประกอบพิธีการขอมาเพื่อขออนุญาตก่อนเริ่มต้นการสำรวจโบราณ

อนึ่ง การวิจัยสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์โบราณล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางยังพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนอำเภอแม่ทะในขั้นตอนของการสำรวจและรวบรวม ประชาชนยังเข้ามามีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์โบราณล้านนา ทั้งนี้ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คัมภีร์โบราณล้านนาในเป็นสิ่งที่ดีที่ควรมีการจัดเก็บไว้ที่วัดเท่านั้น เนื่องจากพระจะใช้สำหรับการเทศน์ธรรมให้ประชาชนฟัง ดังนั้น ประชาชนจึงมองว่า คัมภีร์โบราณเป็นเรื่องของพระและวัด และคัมภีร์โบราณเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้สำหรับพิธีทางสงฆ์เท่านั้น

อย่างไรก็ดีในกิจกรรมวิจัย พบว่า ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการมากที่สุด คือ พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน มรรคทายกวัด คนในชุมชนเพศชายที่สามารถอ่านอักษรล้านนาได้ ทั้งนี้ คนในชุมชนเพศหญิงไม่มีส่วนร่วมในการสำรวจคัมภีร์โบราณ เนื่องจาก มีความเชื่อว่าคัมภีร์โบราณล้านนามีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพศชายเท่านั้น การเข้าถึงคัมภีร์โบราณล้านนาของเพศหญิงนั้นจะต้องทำพิธีทางศาสนาเพื่อขออนุญาตก่อนที่จะหยิบจับโบราณได้ ดังนั้น คนในชุมชนเพศหญิงจึงมีบทบาทเด่นชัดด้านการประสานงาน และเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นตามกิจกรรมที่โครงการกำหนด

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอแม่ทะตามกิจกรรมของการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์โบราณล้านนา ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อจิตใจ และเกิดความห่วงหาพันกลัวว่าจะสูญไปตามกาลเวลา จึงเกิดแรงกระตุ้นให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมโครงการด้วยความสมัครใจ

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดลำปางที่มีภูมิปัญญาด้านภาษา ที่เรียกว่า ภาษาล้านนา หรือ อักษรคำเมือง หรือ ตัวเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย ตำรายาสมุนไพร วรรณกรรมท้องถิ่น โหราศาสตร์ พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกบันทึกด้วยภาษาล้านนาจากการลงพื้นที่พบว่า ชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ทะยังขาดความตระหนักถึงความสำคัญ ขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ ขาดการสืบค้นและถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้ คณะทำงานและชุมชนจึงได้เริ่มดำเนินการและหาแนวทางในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ใบลาน ขณะเดียวกันยังพบอุปสรรคของชุมชนในเรื่องการขาดความรู้และความเข้าใจแนวทางและวิธีการศึกษา การอนุรักษ์ และวิธีการฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานอย่างถูกต้อง

นอกจากนี้ยังพบว่า พระสงฆ์ในวัดยังขาดความรู้ด้านการอ่านและการจารภาษาล้านนา โครงการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลาน จึงมุ่งหวังว่าการได้ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดเครือข่ายการเก็บและดูแลรักษาภูมิปัญญาต่างๆ ที่ได้รับการบันทึกอยู่ในใบลานให้คงอยู่ อันจะนำไปสู่แนวทางในการจัดทำทะเบียน ถ่ายภาพ และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลด้วยระบบดิจิทัลในอนาคต ดังนั้น การรื้อฟื้นเอกสารโบราณล้านนาถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแก่ชุมชนและสังคม

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลานล้านนาในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา คือ เกิดการถ่ายทอดกระบวนการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งมีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักศึกษา พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน รวมไปถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลจากการศึกษาไปใช้ในการวางแผนงานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังเป็นแนวทางในการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานล้านนาด้วยระบบดิจิทัล ของวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางและชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ตลอดจนถ่ายทอดข้อมูลคัมภีร์ใบลาน อย่างเป็นระบบ และผลการศึกษานำไปใช้ขยายผลเพื่อส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางเป็นศูนย์กลางของฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานล้านนา จังหวัดลำปางต่อไป

การวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา คือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีจำนวน 68 วัด กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านภาษาล้านนา มรรคทายก และสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลาน และการรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่คัมภีร์

โบราณจากวัดต่างๆ เพื่อตรวจสอบจำนวนคัมภีร์โบราณที่ต้องสำรวจ แล้วนำมาวางแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสม และการจัดเวทีเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชน

ผลการศึกษา

ผลการสำรวจความต้องการในการสำรวจ อนุรักษ์ พื้นฟู คัมภีร์โบราณล้านนา ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง รวม 68 วัด พบว่า มีความต้องการสำรวจ อนุรักษ์ พื้นฟู คัมภีร์โบราณล้านนา จำนวน 25 วัด และไม่ต้องการสำรวจ จำนวน 43 วัด โดยวัดที่ไม่ต้องการสำรวจเนื่องจาก บางวัดได้มีการจัดหมวดหมู่แล้ว บางวัดไม่มีโบราณ บางวัดโบราณถูกไฟไหม้ บางวัดโบราณสูญหาย และบางวัดเป็นวัดที่สร้างใหม่

เหตุผลที่วัดต้องการสำรวจ อนุรักษ์ พื้นฟู คัมภีร์โบราณล้านนา เพราะเห็นว่าคัมภีร์โบราณมีเรื่องราวที่เป็นประวัติศาสตร์ในอดีตซึ่งถูกบันทึกด้วยอักษรล้านนาซึ่งมีคุณค่าทางด้านจิตใจ อีกทั้ง คัมภีร์โบราณยังเป็นของคู่บ้านคู่เมืองที่ได้จารึกหลักธรรมคำสอน คำบอกเล่าประวัติหมู่บ้าน ประวัติบุคคล ตำรายา สมุนไพร พื้นบ้าน รวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจึงเห็นควรที่จะให้มีการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาในอนาคต นอกจากนี้ยังพบปัญหาของพระ เณร อีกจำนวนมากที่ไม่สามารถอ่านคัมภีร์โบราณล้านนาได้ เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านอักษรล้านนามาก่อน โดยในปัจจุบันการให้ความสนใจและความสำคัญของคัมภีร์โบราณลดลง เพราะได้มีการผลิตคัมภีร์กระดาษที่ในการอนุรักษ์พื้นฟู คัมภีร์โบราณล้านนาจึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจรวบรวมคัมภีร์โบราณ ในภาพรวมพบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับความรู้เกี่ยวกับโบราณจากข้อมูลของกรมศิลปากร อาทิ การ ตั้ม การจาร การดูแลรักษา การจัดเก็บ การซ่อมแซมและการทำความสะอาด เป็นต้น

ด้านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการดูแลรักษาคัมภีร์โบราณล้านนาตามภูมิปัญญาที่ผู้เข้าร่วมประชุมดำเนินการอยู่ ส่วนใหญ่ชุมชนมีความรู้และสามารถดูแลรักษาคัมภีร์โบราณได้อย่างถูกวิธี ยกเว้นการใช้ ก้อนดับกลิ่นในการไล่แมลงซึ่งไม่ถูกวิธีเท่าที่ควร

ด้านการสนทนากลุ่มในประเด็นของการวิเคราะห์สถานการณ์คัมภีร์โบราณอำเภอแม่ทะ พบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ของวัดในชุมชนตนเอง ข้อมูลที่เกิดจากการสนทนาได้นำไปสู่วิธีคิดที่จะการสร้างเครือข่าย โดย ผู้เข้าร่วมประชุมมีความเห็นว่า คัมภีร์โบราณล้านนามีความสำคัญอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจาก เป็นของโบราณที่มีคุณค่า หายาก มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นของคู่บ้านคู่เมือง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต การตั้มโบราณ การจารโบราณในปัจจุบันเริ่มหายาก คนรุ่นใหม่ขาดการสืบทอด จะเห็นได้ว่าในเขตพื้นที่อำเภอแม่ทะ มีเพียงไม่กี่วัดที่มีการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณอย่างจริงจังเพื่อป้องกันการสูญหาย บางวัดยังสามารถนำมาใช้ในการประกอบ พิธีทางสงฆ์ ขณะที่บางวัดก็ขาดความสนใจไม่ได้ให้การดูแลและจัดเก็บอย่างถูกวิธี ทำให้คัมภีร์โบราณเสียหายจากการถูกแมลงเข้าไปวางไข่และทำลายจนไม่สามารถใช้งานได้

สถานการณ์ของคัมภีร์โบราณที่เกิดขึ้นในแต่ละวัดได้สร้างความตระหนักและความจำเป็นที่ต้องให้มีการดำรงรักษาไว้ให้เกิดประโยชน์ทางศาสนาและเกิดคุณูปการทางวิชาการ จึงควรสร้างความร่วมมือในระดับอำเภอเพื่ออนุรักษ์พื้นฟูคัมภีร์โบราณให้คงคุณค่าสืบไป อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านการ

ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวัดที่มีประสบการณ์ในการจัดการคัมภีร์ใบลาน เมื่อมีการรวมกันเป็นเครือข่ายดำเนินการจะทำให้การอนุรักษ์เกิดผลเป็นรูปธรรม เกิดรูปแบบการจัดเก็บที่เหมาะสม เช่น การจัดเก็บด้วยระบบดิจิทัล จะช่วยให้คัมภีร์ใบลานคงอยู่และไม่เกิดการสูญหาย รวมถึง การใช้ประโยชน์จากคัมภีร์ใบลานในรูปของเครือข่ายในการเป็นแหล่งสืบค้น สืบทอด และถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

ดังนั้น กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการสำรวจรวบรวมคัมภีร์ใบลานล้านนาได้ส่งผลให้ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ประชาชนชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านภาษาล้านนา ชาวบ้าน และเยาวชนที่สนใจ เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานล้านนาอย่างถูกต้องและแนวทางการดูแลรักษา จัดเก็บอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังเล็งเห็นความสำคัญในฐานะที่คัมภีร์ใบลานล้านนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของวัดและชุมชนที่มีคุณค่าต่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์และให้คงอยู่สืบไป จึงควรสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมเพื่อให้กิจกรรมเกิดผลเป็นรูปธรรม

การจัดเวทีเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้มีประเด็นสืบเนื่องมาจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ จากกระบวนการกลุ่มได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์คัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ จนผู้เข้าร่วมเกิดความตระหนัก และมีแนวความคิดในการสร้างความร่วมมือในระดับอำเภอเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานให้คงคุณค่าสืบไป

ผลจากการระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางการสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ โดยที่ประชุมได้มีมติให้มีการจัดตั้งเครือข่ายคัมภีร์ใบลาน โดยให้ชื่อว่า “เครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ” มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการคัมภีร์ใบลานที่ครอบคลุมถึงการดูแลรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานล้านนา เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยงวัดและชุมชนที่มีความต้องการจัดการคัมภีร์ใบลานล้านนาให้เป็นระบบถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งรูปแบบของเครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะเป็นเครือข่ายที่ยังไม่มีโครงสร้าง กล่าวคือ เครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะยังไม่ได้มีกำหนดโครงสร้างการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน แต่มีศูนย์กลางดำเนินงาน คือ วัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยท่านพระครูปริยัติสุนทร เจ้าอาวาสวัดสันฐาน ได้พิจารณาตนเป็นผู้ประสานงานในเบื้องต้น สมาชิกที่ร่วมกันเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย วัดในเขตอำเภอแม่ทะ จำนวน 25 วัด ในเบื้องต้นได้มีการกำหนดกรอบการดำเนินงานของเครือข่ายไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการดูแลรักษาคัมภีร์ใบลาน ด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ด้านการฟื้นฟูคัมภีร์ใบลาน และด้านการถ่ายทอดคัมภีร์ใบลาน

ที่ประชุมยังได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะไว้ดังนี้

1. วัดสันฐานเป็นศูนย์กลางการประสานงานของเครือข่ายและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานอำเภอแม่ทะ
2. สมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่าย จำนวน 25 วัด ต้องดำเนินการดูแลรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดคัมภีร์ใบลานล้านนา ตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย
3. เครือข่ายเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานอย่างมีส่วนร่วม และทำงานบูรณาการกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันกำหนดแผนกิจกรรมของเครือข่ายคัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดในอำเภอแม่ทะไว้ ได้แก่

1. การจัดให้มีการอบรมการอ่าน การเขียนภาษาล้านนา ให้แก่พระสงฆ์และผู้สนใจทั่วไป

2. การดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อฟื้นฟูการต้ม การ
จารใบลาน

3. การดำเนินการรวบรวมและจัดเก็บคัมภีร์ใบลานให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

4. การจัดให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้คัมภีร์ใบลานล้านนาให้แก่วัดและชุมชน

5. การผลักดันให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานล้านนา

อนึ่ง การวิจัยสร้างเครือข่ายการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลานล้านนาในรูปแบบการจัดเก็บด้วยระบบ
ดิจิทัลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ยังพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนอำเภอ
แม่ทะในการสำรวจ รวบรวมคัมภีร์ใบลานล้านนา พบว่า ประชาชนยังเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
คัมภีร์ใบลานล้านนายน้อย เนื่องจาก ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คัมภีร์ใบลานล้านนาในเป็นสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์มีการจัดเก็บไว้ที่วัดเท่านั้น โดยพระจะเป็นผู้ใช้ในการเทศน์ธรรมให้ชาวบ้านฟัง ดังนั้นคัมภีร์ใบลานจึง
เป็นเรื่องของพระและวัด และคัมภีร์ใบลานเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้สำหรับพิธีการทางสงฆ์

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการสำรวจคัมภีร์ใบลานล้านนานั้น ชาวบ้านทั่วไปยังเข้ามามีส่วนร่วม
น้อย โดยคนที่เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ พระสงฆ์ ประชาชนชุมชน มรรคทายกวัด ชาวบ้านเพศชายที่
สามารถอ่านอักษรล้านนาได้ ทั้งนี้จะเห็นว่า ชาวบ้านเพศหญิงไม่มีส่วนร่วมในการสำรวจคัมภีร์ใบลาน
เนื่องจากเห็นว่าคัมภีร์ใบลานล้านนามีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นกิจกรรมของเพศชายเท่านั้น การเข้าถึงคัมภีร์ใบลาน
ล้านนาของเพศหญิงจะต้องทำพิธีทางศาสนาเพื่อขออนุญาตก่อนที่จะหยิบจับใบลานได้ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้าน
เพศหญิงจะมีบทบาทในการประสานงาน และเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการตามกิจกรรมของโครงการ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอแม่ทะตามกิจกรรมของการสำรวจ รวบรวม คัมภีร์ใบลาน
ล้านนา ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจ ความรู้สึก
เห็นคุณค่า และหวงแหนคัมภีร์ใบลานเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้คนที่
เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อมุ่งให้กิจกรรมที่จะดำเนินการมีความสำเร็จในรูปแบบของการมีส่วนร่วมเชิงลึก
คือ การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านด้วยความสมัครใจ

ข้อเสนอแนะ

1. มีการผลักดันให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่นในด้านภาษาล้านนา

2. มีการพัฒนาให้เกิดเป็นเครือข่ายที่เป็นทางการ

3. เครือข่ายมีโครงการดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ใบลานได้อย่าง
เป็นระบบ

4. มีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเครือข่ายคัมภีร์ใบลานแม่ทะให้เป็นเครือข่ายที่เป็นทางการเพื่อให้เกิด
การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาอย่างยั่งยืน

5. มีการปริวรรตใบลานของแต่ละวัดในแต่ละชุมชนตามหมวดหมู่ที่จัดเก็บ

บรรณานุกรม

- กรมปกครอง. 2539. การแก้ไขปัญหายาเสพติดและน้ำเสียสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กระทรวงวัฒนธรรม. 2556. ความรู้ด้านการซ่อมอนุรักษ์หนังสือคัมภีร์. กรุงเทพฯ : สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- กุลพันธ์ดา จันทร์โพธิ์ศรี. มปป. การอนุรักษ์เอกสารประเภทใบลาน. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- เกริก อัครชินเรศ. 2547. รายงานการวิจัยเรื่องการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลธัมมโอบุชฌิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาวัดสะลงงใน (สิทธิธรรม). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ .2543. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จทางการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : ซีเคเอส มีเดีย.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2552.
- โครงการสำรวจวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง. 2543. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. อนุรักษ์เอกสารโบราณ : เอกสารประกอบการฝึกอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาบุคลากรปฏิบัติงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์เอกสารโบราณ จังหวัดมหาสารคาม วันที่ 24-25 ธันวาคม 2546 ณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิราภรณ์ อรัณยนาค. 2526. การเสื่อมสภาพของเอกสารโบราณ . กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
- เจียรจันทร์ จงสถิตอยู่ และ อรุณศรี จิตต์แจ้ง. 2556. พลังเครือข่ายในพื้นที่. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. มปป. ป่าไม้สังคัมกับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- ฉัตรชัย สิงห์โต. 2555. รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2533. การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนการพัฒนาขององค์กรประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. 2540. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. 2553. ระบบการจัดการคัมภีร์โบราณวัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ดิเรก วชิรญาโณ, พระ. 2545. คู่มือการสำรวจคัมภีร์โบราณ. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนเพื่อส่งเสริมงานวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา.
- ตุลาภรณ์ แสนปรน. 2558. รายงานการวิจัยกระบวนการจัดการเรียนรู้คัมภีร์โบราณเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟูเอกสารโบราณล้านนา วัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- 2558. รายงานการวิจัยการวิเคราะห์คัมภีร์โบราณวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- นเรศ สงเคราะห์สุข .2541. จากแนวความคิดสู่การปฏิบัติ. เชียงใหม่ : สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน.
- นฤมล นิราทร. 2543. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ : โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็กองค์การแรงงานระหว่างประเทศ
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- บัวไข เพ็งพระจันทร์. 2551. การฟื้นฟูคัมภีร์โบราณในยุคจินตนาการใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เบญญาดา เพิ่มพูล. 2553. กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวา กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาชุมชนภูไทดำ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอม่วงคำ จังหวัดกาฬสินธุ์. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ปรีศนา โกลละสุด. 2534. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบผู้เคยย้ายถิ่นและผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่น. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม). สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์.
- ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปริญานูช อนุสุเรนทร์. 2540. การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาของล้านนา : กรณีศึกษาจาก 4 วัดในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพฑูย์ วงศ์อนุตรโรจน์. 2545. กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคม : กรณีศึกษา

- บ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พงษ์ไพบูลย์ ศิวาราวุฑฒย์. 2542. กระบวนการพัฒนาชุมชน. กาญจนบุรี: สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ่น) . 2547. **เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ.** กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พัฒนพงษ์ เลเชะโฆษม. 2539. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล** ศึกษากรณีจังหวัดจันทบุรี. ภาคนิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพบูลย์ ทร์พัยเจริญ. 2534. **การส่งเสริมและการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน.** กรุงเทพฯ : บริษัทนวนกน จำกัด.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527. **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนา ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- มูณี พันทวี. มปป. **การปริวรรตหนังสือโบราณ.** มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- รุ่งโรจน์ เพชรระบูรณิน. 2546. **เครือข่ายภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาชนบทศึกษาและการพัฒนาสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2530. **ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชน : ประชาชน ข้าราชการ และผู้นำรัฐบาล.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ศักดิ์สิทธิ์ แยมศรี. (2543). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง.** ชลบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. สถาบันวิจัยสังคม. มปป. **รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา เอกสารไมโครฟิล์ม.** โครงการการศึกษาวิจัยคัมภีร์โบราณภาคเหนือ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สนธยา พลศรี. 2550. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สากุล สถิตวิทยานันท์. 2532. **ภูมิศาสตร์ชนบท.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ. 2542. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุภาพร คงสิริรัตน์. 2548. **รายงานการวิจัยโครงการฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเอกสารโบราณ วัดท่าตะเคียน ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.** พิษณุโลก : สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อคิน รพีพัฒน์. 2531. **ปัญหาการพัฒนาชนบท บทเรียนจากกรณียกกระบัตร** โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- อนุภาพ อธิธาภ. 2528. การวิเคราะห์เชิงสมมุติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
ชนบทศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. สารนิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรพิน สพิชคชัย. 2538. รายงานประกอบการประชุม เล่ม 4 การสร้างการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการพัฒนาชุมชน การประชุมวิชาการประจำปี 2538. มุขนิธิสถาบันวิจัย
เพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. 2545. วรรณกรรมล้านนา. (ปรับปรุงครั้งที่ 4) เชียงใหม่ : ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- อุดม รุ่งเรืองศรี. 2547 .พจนานุกรม-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง.ปรับปรุงครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : ภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- เอนก นาคะบุตร. 2533. จุดเปลี่ยนการพัฒนาชนบท และองค์กรพัฒนาเอกชนไทย. กรุงเทพฯ :
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

เอกสารรายงานสัมมนา

ภูเดช แสนสา. 2555. “ข้อมูลหลักฐานใหม่ที่ได้จากคัมภีร์โบลานวัดสะปุงหลวง ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน”, ในรายงานการสัมมนาทางวิชาการ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและความร่วมมือในการจัดการมรดกวัฒนธรรมประเภทข้อมูลเอกสารโบราณ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สินีนานู สมบูรณ์อ่อน. 2555. “การอนุรักษ์คัมภีร์โบลาน”, ในรายงานการสัมมนาทางวิชาการ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและความร่วมมือในการจัดการมรดกวัฒนธรรมประเภทข้อมูลเอกสารโบราณ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทความ

ไข่มุก อุทยานวลี . 2550. บทความเรื่อง การสำรวจสถานภาพแหล่งข้อมูลสมุดไทยภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุงและสงขลา. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ 13 ฉบับที่ 30 ก.ค. – ก.ย. 2550. หน้า 476-488.

ไข่มุก อุทยานวลี. 2552. บทความเรื่อง ปัญหาของการจัดการ “สมุดไทย” เพื่อพัฒนาศักยภาพการศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นภาคใต้. วารสาร รุสมิแล ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2552 หน้า 40 – 51.

วิศปต์ชัย ชัยช่วย และ ยศัสวิน บุญช่วย .2552. บทความเรื่อง การสงวนรักษาเอกสารจดหมายเหตุประเภทภาพถ่ายดิจิทัล. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 ตุลาคม 2551 - มีนาคม 2552, หน้า 200-223.

สมัย วรรณอุตร. “คัมภีร์โบลานอีสานกับการเปลี่ยนผ่านในยุคโลกาภิวัตน์,” บรรจบวิชาการ. 1 : 61-74 ; กรกฎาคม-ธันวาคม, 2549.

เว็บไซต์

วีณา วิสเพ็ญ “การอบรมเชิงปฏิบัติการ อักษรโบราณอีสาน” ณ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี วันที่ 18 มกราคม 2554 อ้างถึงใน http://202.28.32.22/msuact/index.php?mode=viewrecord&mid=20110126102700_4314#.UrwvLF0y9Ms)

http://www.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.efeo.fr%2Flanna_manuscripts%2Fmanuscript%2Flist&h=BAOFFvnp1 เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2557

http://www.efeo.fr/lanna_manuscripts/ เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2557

<http://203.172.205.25/ftp/intranet/sac.or.th/database/literary/mheader.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2557

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

แบบสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์ ฟืนฟู คัมภีร์ใบลานล้านนา

แบบสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์ พันธุ์ คัมภีร์โบราณล้านนา

วัตถุประสงค์

แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความต้องการในการสำรวจ อนุรักษ์ พันธุ์ คัมภีร์โบราณล้านนา

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงาน

1. ชื่อหน่วยงาน.....
2. ชื่อผู้ตอบแบบสำรวจ ชื่อ.....สกุล.....
ตำแหน่ง.....เบอร์ติดต่อ.....
โทรสาร.....
อีเมล.....

ตอนที่ 2 ความต้องการให้สำรวจคัมภีร์โบราณล้านนา

ต้องการ ไม่ต้องการ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับโครงการ

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้
สาขาวิชาภาษาไทย (ศศ.บ)

ภาคผนวก 2

สาเหตุของการเสื่อมสภาพของเอกสารโบราณ

สาเหตุของการเสื่อมสภาพของเอกสารโบราณ²

เอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ และโสตทัศนูปกรณ์ ส่วนใหญ่ทำจากอินทรีย์วัตถุ ได้แก่ กระดาษ ผ้า หนังสื พลาสติก ฯลฯ อินทรีย์วัตถุเหล่านี้ไม่คงทนเกิดการเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่การชำรุดเสียหายได้ง่าย เช่น กระดาษมักเปื่อยกรอบ หน้าที่ใช้ในการทำปกหนังสือหรือปกแฟ้มมักอ่อนนุ่ม ฝุ่นเป็นผง พลาสติกมักบิดงอ เสียรูปทรง มีสีเปลี่ยนไป มีลักษณะเป็นฝ้าขาวหรือทึบแสงมากกว่าเดิม แตก หัก ดังนั้น เอกสารจึงต้องการการดูแลรักษาอย่างถูกต้องเหมาะสมกับชนิดของอินทรีย์วัตถุที่สร้างขึ้นเป็นเอกสารตามหลักวิชาการและใช้อย่างระมัดระวัง เพื่อช่วยยืดอายุการใช้งานออกไปให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ขั้นตอนแรกในการดูแลรักษาเอกสารก็คือ การศึกษาหาสาเหตุที่ทำให้วัสดุชำรุดเสื่อมสภาพแล้วจึงดำเนินการดูแลรักษาด้วยวิธีที่ถูกต้องเหมาะสม สาเหตุที่ทำให้เอกสารชำรุดเสื่อมสภาพ มาจาก **สาเหตุภายใน** เกิดจากการชำรุดเสื่อมสภาพซึ่งเกิดจากตัววัตถุ พิพิธภัณฑ์ หนังสือ และเอกสารเอง เช่น กระดาษแห้งกรอบ ผ้าไหมขาดเป็นรู โลหะเกิดสนิม **สาเหตุภายนอก** มีสาเหตุอยู่หลายประการ ได้แก่

1) **มนุษย์** เป็นตัวการสำคัญทำให้เกิดการชำรุดเสื่อมสภาพทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ส่วนใหญ่เกิดจากความสะเพร่า รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความระมัดระวัง ปล่อยปละละเลย เช่น การหยิบจับ ความสกปรก การจัดเก็บ

2) **อุณหภูมิ** ความร้อนหรือเย็นเกินไป หรืออุณหภูมิไม่คงที่ ทำให้คุณสมบัติทางกายภาพของวัตถุหลายชนิดเปลี่ยนแปลงไป เกิดการหดตัว ขยายตัวสลับกันไป ทำให้วัตถุโก่งงอ แตกร้าว

3) **ความชื้นและน้ำ** ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายรูปแบบ ทั้งทางกายภาพ ทางเคมี และทางชีววิทยา โดยอาจเข้าทำปฏิกิริยาโดยตรงกับวัตถุ หรือช่วยทำปฏิกิริยาระหว่างวัตถุกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เกิดได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถละลายสารต่างๆ ได้มากมาย เพราะน้ำเป็นตัวทำละลายที่ดี เช่น โลหะเกิดสนิม ผ้าขึ้นรา กระดาษเปื่อยยุ่ย ฟิล์มละลาย

4) **แสงสว่าง** ได้แก่ แสงอาทิตย์ แสงไฟฟ้า พลังงานของแสงทุกชนิดจะถูกดูดซับเอาไว้ในโมเลกุลของวัตถุ และทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อไป ความรุนแรงของปฏิกิริยาต่างๆ ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของแสง ระยะเวลาที่วัตถุได้รับแสง คุณสมบัติและพลังงานของแสง คุณสมบัติของวัสดุในการดูดซับพลังงาน และคุณสมบัติของวัสดุในการเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับแสง เช่น สีซีดจาง แห้งกรอบ

5) **แมลง** เช่น ปลวก มด มอด แมลงสาบ

6) **จุลินทรีย์** หมายถึง สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กมาก บางชนิด ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ต้องส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์ จุลินทรีย์ที่เรารู้จักกันเป็นอย่างดี คือ รา แบคทีเรีย สาหร่าย

7) **สัตว์อื่น ๆ** เช่น นก หนู ค้างคาว อาจกัดกินทำให้วัตถุขาด หรือขบถ่ายของเสียออกมาทำให้วัตถุสกปรกเปรอะเปื้อน

8) **ก๊าซต่าง ๆ ในบรรยากาศ** เมื่อทำปฏิกิริยากับน้ำ จะทำให้เกิดความเสียหายกับวัตถุ เช่น ก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ หรือก๊าซโซเน่า ทำให้ผิวของเงิน ทองเหลือง สำริด ทองแดง หมอมงมัว ขาดความมันวาว มีฝ้า สีคล้ำ ๆ

9) **ฝุ่นละออง** ทำให้วัตถุเปรอะเปื้อนสกปรก หม่นหมอง

² กรมศิลปากร. การอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุโดยวิธีไมโครฟิล์ม และเทคโนโลยีดิจิทัล. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

10) **เกลือ** หมายถึง สารเคมีที่เกิดจากปฏิกิริยาระหว่างกรดกับด่าง เช่น โซเดียมคลอไรด์ หรือเกลือแกง โปตัสเซียมไนเตรท หรือดินประสิว ตัวอย่างเกลือที่อยู่ในดินทำปฏิกิริยากับทองแดง ซึ่งเป็นส่วนผสมของสารรีด ทำให้เกิดสนิมสีเขียวบนผิวของสารรีด

การอนุรักษ์เอกสารโบราณประเภทใบลาน

กุลพันธาดา จันทรโพธิ์ศรี (มปป.) ได้กล่าวถึง เอกสารใบลาน ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สมควรจะรักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป อย่างไรก็ตาม แม้ใบลานจะเป็นวัสดุที่มีความคงทนกว่ากระดาษ ที่จัดอยู่ในประเภทที่มีเซลลูโลสเป็นองค์ประกอบแต่ก็มีโอกาสที่จะเกิดการชำรุดเสียหายได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของการเก็บรักษา ใบลานสดจะยืดหยุ่นบิดงอได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปใบลานจะเปลี่ยนสภาพทางกายภาพกล่าวคือจะแห้งกรอบ และแตกได้ง่าย แม้จะบิดเพียงเล็กน้อย สภาพที่เกิดเช่นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อใบลานถูกเก็บไว้ในที่อากาศแห้ง

การอนุรักษ์เอกสารประเภทใบลาน เป็นการเก็บรักษาเอกสารใบลานที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. สำรวจและรวบรวมเอกสารใบลานในท้องถิ่น ทำบัญชีรายการและเก็บรักษาไว้

2. ทำเอกสารสำรองไว้ถ้าจำเป็น เช่นในกรณีที่ไม่สามารถนำมาเก็บรักษาไว้ได้เองในหน่วยราชการ โดยการถ่ายภาพดิจิทัล หรือถ่ายด้วยไมโครฟิล์ม วิธีนี้แม้จะไม่ได้เก็บรักษาต้นฉบับไว้ในลักษณะของเอกสารเนื้อวัสดุเดิม แต่ก็เป็นการอนุรักษ์ข้อมูลไว้ได้อีกวิธีหนึ่ง ซึ่งในมุมมองของเอกสารก็ถือว่าได้ทำการอนุรักษ์เอกสารไว้และสามารถให้บริการได้โดยต้นฉบับสามารถเก็บรักษาไว้ เป็นการป้องกันเอกสารต้นฉบับมิให้ชำรุด

3. การอนุรักษ์โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์

โดยทั่วไปการอนุรักษ์โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ของมรดกทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นประเภทใดก็ตาม มีวิธีการ 2 วิธีดังต่อไปนี้

1. **การป้องกัน (Preventive conservation)** เป็นวิธีการดูแล และเก็บรักษาเอกสารประเภทใบลานที่เหมาะสมและถูกต้อง เพื่อป้องกันการเกิดการชำรุดเสียหาย

เอกสารใบลาน หรือที่รู้จักกัน คือคัมภีร์ใบลาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตกทอดกันมาหลายชั่วอายุคน สมควรที่จะต้องดูแลและเก็บรักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป การเก็บรักษาที่ดีจะต้องคำนึงถึงสาเหตุที่จะทำให้เกิดการชำรุดบนใบลานและคุณสมบัติทางเคมีของใบลานที่มีแนวโน้มที่จะเกิดการชำรุดหรือเสื่อมสภาพ แล้วก็หลีกเลี่ยงปัญหาต่างๆ เหล่านี้ให้ได้ ดังนี้

1. เก็บไว้ในที่ปราศจากฝุ่นละออง เช่นเก็บในกล่อง หรือในตู้ หรือใช้ผ้าสะอาดห่อไว้

2. เก็บไว้ในที่มีสภาพที่อากาศไม่แห้งหรือชื้นเกินไป ความชื้นที่เหมาะสม ประมาณ 55-65 % R.H. หรือในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี

3. หลีกเลี่ยงจากแสงให้มากที่สุด

4. ในตู้ที่เก็บเอกสารใบลานอาจจะใช้เม็ดพริกไทยหรือใบตะไคร้หอมใส่ไว้ด้วยเพื่อไล่แมลงที่จะมารบกวน

5. ในกรณีที่เอกสารใบลานมีความสำคัญมาก จำเป็นที่จะต้องทำสำรองเอกสารไว้ด้วย เช่นการถ่ายเอกสารด้วยไมโครฟิล์ม หรือวิธีการอื่นๆ เพื่อรักษาเอกสารต้นฉบับ

6. หมั่นดูแลรักษาความสะอาดไม่ให้มีฝุ่นละออง เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความสกปรกแล้วอาจจะทำให้แมลงติดตามด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาเนื่องจากแมลงเมื่ออยู่ในสภาพอากาศที่เหมาะสม

7. เก็บเอกสารใบลานตามแนวนอน ป้องกันการบิดงอและแตก ดังนั้นจึงไม่เก็บเอกสาร ในแนวตั้ง อย่างไรก็ตามจะพบว่าวิธีการเก็บรักษาเอกสารใบลานของคนโบราณ ที่มีขนาดเท่าใบลานหรือโตกว่าใบลานเล็กน้อยวางประกบทั้งสองข้าง แล้วห่อคัมภีร์ด้วยผ้า นั้นจะถือว่าเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาของชาวบ้านที่น่าชื่นชม ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นการเก็บรักษาที่ดี เพราะการใช้ไม้ประกบคัมภีร์ทั้งสองด้านนั้น เป็นการบังคับมิให้ใบลานเลื่อนไหลหรือขยับออก บังคับมิให้ใบลานบิดงอเมื่ออากาศแห้ง และการใช้ผ้าห่อ ก็เป็นการป้องกันฝุ่นละอองและแสงสว่างที่สามารถทำให้เกิดการชำรุด นอกจากนี้ผ้าที่มีคุณสมบัติในการดูดซับความชื้นก็จะเป็นการกักเก็บน้ำไม่ให้ใบลานถูกกับความชื้นได้อีกด้วย ถือว่าใช้ผ้าเป็นผนังที่จะสกัดกั้นความชื้นจากภายนอก นั่นคือเอกสารใบลานได้รับการดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดีมาแต่โบราณด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าชื่นชม

2. การอนุรักษ์โดยการปฏิบัติการการสงวนรักษา (Treatment conservation)

การอนุรักษ์ คือ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วทำให้กลับคืนสภาพเดิม หากมีส่วนที่จะต้องแก้ไขหรือเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้างความแข็งแรง ก็ทำได้โดยการใช้วัสดุที่เหมือนเดิม และใช้สารประกอบเคมีที่มีคุณสมบัติที่สามารถจะแก้ไขได้ รวมทั้งวิธีการก็เช่นกันต้องเป็นแบบที่สามารถจะแก้ไขได้

วิธีการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานเบื้องต้น³

วิธีการอนุรักษ์คัมภีร์ใบเบื้องต้นเป็นการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อโรค การกำจัดฝุ่นละออง คราบสกปรก รวมถึง เชื้อรา มีอุปกรณ์ดังนี้

1. แอลกอฮอล์ ถ้าเป็นแอลกอฮอล์ 95 เปอร์เซ็นต์ ให้ผสมกับน้ำสะอาด ในอัตราส่วน 1 ต่อ 1 ก่อนเช็ด
2. สำลี
3. ผ้าปิดจมูก
4. ถุงมือยาง
5. โตะสำหรับในการปฏิบัติงาน โดยใช้โต๊ะกระจก หรือโต๊ะไม้ธรรมชาติแต่ใช้กระจกวางทับ
6. สายสนอง
7. กรรไกร หรือมีดคัตเตอร์
8. น้ำมันมะกอก

ขั้นตอนการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อ

1. นำใบลานที่ต้องการทำความสะอาด มาวางไว้บนโต๊ะที่เตรียมไว้ แก่สายสนองออก ถ้ากลัวใบลานสลับหน้า ให้ใช้เชือกยาวๆ มาร้อยแทนสายสนองเพื่อไม่ให้ใบลานแตกกระจัดกระจาย ระหว่างทำความสะอาด
2. ใช้ผ้าแห้งเช็ดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกออกก่อน
3. ใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดใบลานทีละใบ ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง จากซ้ายไปขวา หรือจากขวาไปซ้าย โดยให้เช็ดไปทางเดียว ห้ามเช็ดกลับไปกลับมา เพราะจะทำให้ใบลานเดาะและหักได้

---

³ สรุปลงมาจาก ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ 2553. ระบบการจัดการคัมภีร์ใบลานวัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หน้า 64 – 125

4. นำใบลานไปฝังลมให้แห้ง ห้ามนำไปตากแดด เพราะจะทำให้ใบลานกรอบบิต
5. นำน้ำมันมะกอกมาเช็ด เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่น และช่วยเคลือบผิวหน้าของคัมภีร์ใบลาน
6. ถ้าสายสนองเก่าชำรุด หรือขาด ควรเปลี่ยนสายสนองใหม่

ภาพกิจกรรม

ภาพที่ 1 ภาพวิหารหลวงวัดบ้านจวัก อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี

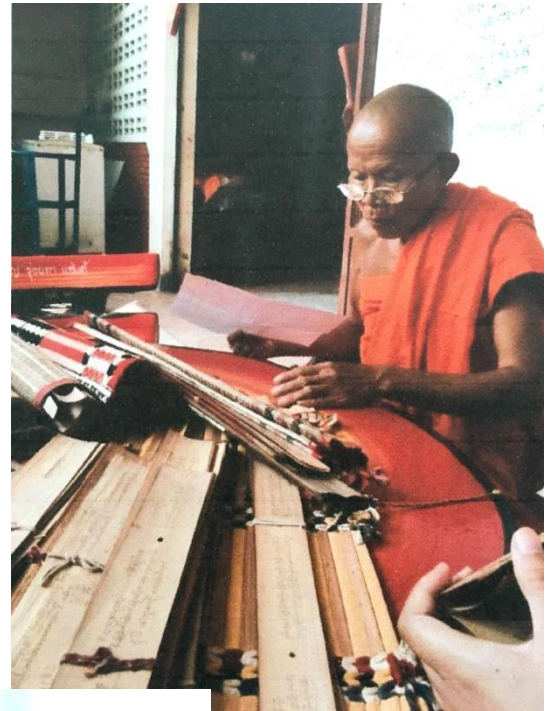
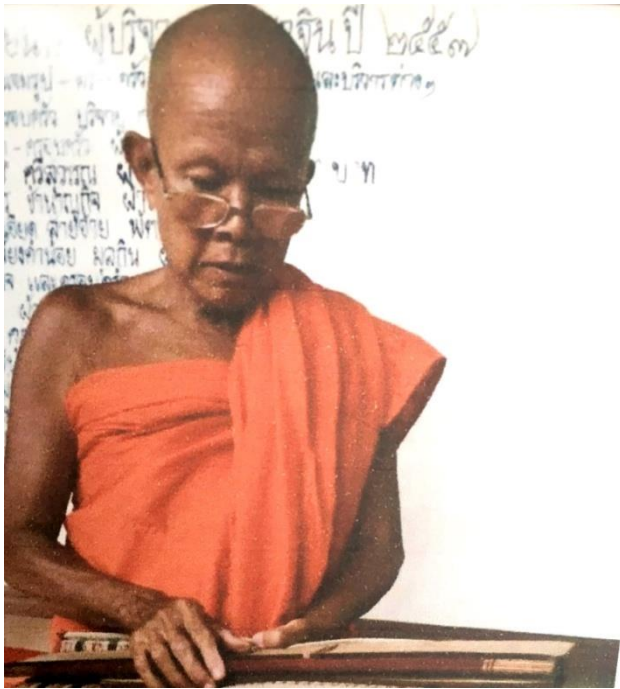
ภาพที่ 2 หอพระไตรปิฎกวัดสันฐาน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 3-4 ประชุมคณะทำงานเพื่อออกแบบขั้นตอนการดำเนินงาน โดยมีตัวแทนเครือข่ายเข้าร่วมประชุม

ภาพที่ 5-6 ประชุมคณะกรรมการเพื่อออกแบบขั้นตอนการดำเนินงาน โดยมีตัวแทนเครือข่ายเข้าร่วมประชุม

ภาพที่ 7-9 การสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เรื่อง การสำรวจความต้องการ
การสำรวจ อนุรักษ์ ฟืนฟู่ คัมภีร์โบราณ

การสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์ ป่าพุ คัมภีร์ใบลาน

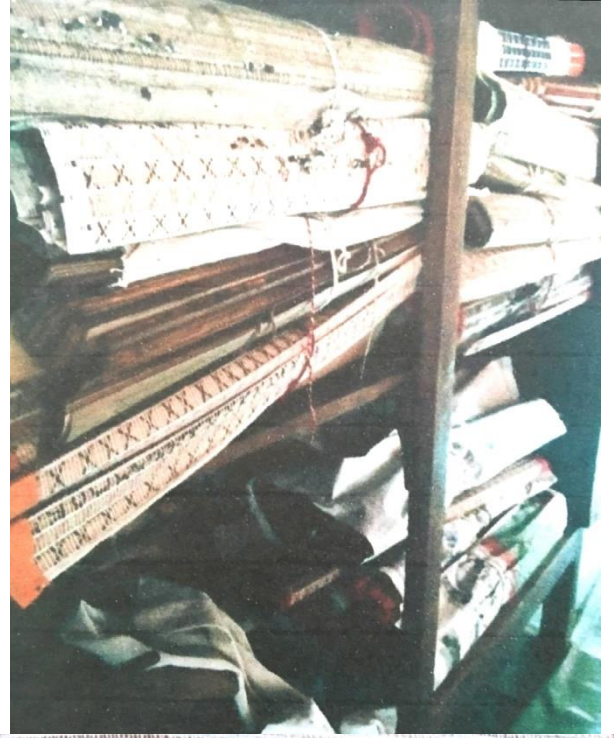
ภาพที่ 13-14 การสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านบ้านหลายทุ่ง นายทองหล่อ เถาว์ยศ เรื่องการสำรวจความต้องการ การสำรวจ อนุรักษ์ ฟื้นฟู คัมภีร์ไบเบิล และการสร้างเครือข่ายร่วมกัน

ภาพที่ 15 สัมภาษณ์ คณะกรรมการวัดนาคตหลวง เรื่อง การสำรวจความต้องการการสำรวจ อนุรักษ์
พื้นที่ คัมภีร์ไบเบิล และการสร้างเครือข่ายร่วมกัน

ภาพที่ 16-17 การสำรวจคัมภีร์ใบลานเบื้องต้น วัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ
จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 18-21 คัมภีร์โบราณที่เก็บตามตู้วัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 22-24 คัมภีร์ใบลานที่เก็บตามตู้วัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 25-27 คัมภีร์โบราณที่เก็บตามตู้วัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 28-33 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เรื่องการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ไบเบิลตลอดจนการวางแผน การสร้างเครือข่ายร่วมกัน

ภาพที่ 34-36 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เรื่องการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานตลอดจนการวางแผน
การสร้างเครือข่ายร่วมกัน

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ:

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวตุลาภรณ์ แสนปรน (Miss. Tulaporn Saenpron)
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 5403 00109 94 6
3. ตำแหน่งปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ
4. สถานที่ทำงาน สาขาวิชาภาษาไทย (ศศ.บ.)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
โทรศัพท์/โทรสาร. 093-1326587, 054 - 316154
E-mail address. saenpron_ann@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ระดับ	วุฒิ	ปีที่สำเร็จการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันการศึกษา
ปริญญาตรี	ครุศาสตรบัณฑิต	2545	ภาษาไทย	สถาบันราชภัฏลำปาง
ปริญญาโท	ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต	2550	ภาษาและวรรณกรรม ล้านนา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปริญญาเอก	กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม			

6. ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2548-2549 - ผู้ช่วยวิจัย ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ปริวรรตตำรายา)
- พ.ศ. 2550 - อาจารย์พิเศษ ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- ปัจจุบัน - พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

7. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

ภาษาไทย ภาษาและวรรณกรรมล้านนา และการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างประเทศ

8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

(ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละ ข้อเสนอการวิจัย เป็นต้น

1. ชื่อโครงการ : การศึกษาวรรณกรรมจากคัมภีร์ไบเบิลล้านนา เขตชุมชนวัดพิชัย หมู่ 1 ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ปีที่พิมพ์ : 2554

การเผยแพร่ : นำเสนอแบบโปสเตอร์ในงานภาคนิทรรศการ การนำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ 2555 Thailand Research Expo 2012 วันที่ 24-28 สิงหาคม 2555 ณ ศูนย์ประชุมบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ ราชประสงค์ กรุงเทพฯ

แหล่งทุน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

2. ชื่อโครงการ : การศึกษาข้อความท้ายใบลานในคัมภีร์ใบลานล้านนาด้านมิติวัฒนธรรม
ปีที่พิมพ์ : 2556

การเผยแพร่ : บทความจากงานวิจัย ลงพิมพ์ในวารสารลำปางหลวง สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ฉบับที่ 2 ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม หน้า 41-58

แหล่งทุน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

3. ชื่อผลงาน : กระบวนการจัดการเรียนรู้คัมภีร์ใบลานล้านนาเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟู เอกสารโบราณล้านนาวัตสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ปีที่พิมพ์ : 2557

แหล่งทุน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

4. ชื่อโครงการ : โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง (ผู้ร่วมโครงการวิจัย)

ปีที่พิมพ์ : 2551 – 2552

การเผยแพร่ : -

แหล่งทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

5. ชื่อโครงการ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดบ้านเอื้อม อำเภอ เมือง จังหวัดลำปาง (ผู้ร่วมโครงการวิจัย)

ปีที่พิมพ์ : 2553

การเผยแพร่ : -

แหล่งทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

6. ชื่อโครงการ กระบวนการเรียนรู้ตำรายาพื้นบ้านจากผู้เฒ่าสู่เยาวชน ตำบลหัวเสือ อำเภอ แม่ทะ จังหวัดลำปาง (ผู้ร่วมโครงการวิจัย)

ปีที่พิมพ์ : 2556

การเผยแพร่ : นำเสนอแบบโปสเตอร์ในงานภาคนิทรรศการ การนำเสนอผลงานวิจัย แห่งชาติ 2556 Thailand Research Expo 2013 วันที่ 23-27 สิงหาคม 2556 ณ ศูนย์ประชุมบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ ราชประสงค์ กรุงเทพฯ

แหล่งทุน : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาว ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ (Miss Piyarat Wongjommali)
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3-5603-00271-425
3. ตำแหน่งปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ
4. สถานที่ทำงาน สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

โทรศัพท์/โทรสาร. 096-9171494, 054 - 316154

E-mail address. artjar_2012@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ระดับ	วุฒิ	ปีที่สำเร็จการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันการศึกษา
ปริญญาตรี	ศศ.บ.	2538	การพัฒนาชุมชน	สถาบันราชภัฏลำปาง
ปริญญาโท	ศศ.ม.	2551	ยุทธศาสตร์การ พัฒนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ปริญญาเอก	กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร			

6. ประวัติการทำงาน

-

7. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

วิทยาการกระบวนการ

8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

(ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละ ข้อเสนอการวิจัย เป็นต้น

1. ชื่อโครงการ : การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน บ้านนาบอน หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ปีที่พิมพ์ : 2551

การเผยแพร่ : การประชุมวิชาการนานาชาติ 5TH APEAN International Conference เดือน พฤษภาคม 2555 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

: หนังสือประสบการณ์วิจัยจากพื้นที่ “ยุทธศาสตร์เปลี่ยนขยะเป็นทองคำ...กลไกการพัฒนาวิถีคิดชุมชนบ้านนาบอน : ประสบการณ์วิจัยจากพื้นที่” สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. ชื่อโครงการ : รายงานการวิจัยการวิเคราะห์ความพร้อมเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดลำปาง

ปีที่พิมพ์ : 2557

การเผยแพร่ :

แหล่งทุน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

3. ชื่อโครงการ : รายงานการวิจัยกระบวนการที่นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านนาบอน ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ปีที่พิมพ์ : 2558

การเผยแพร่ :

แหล่งทุน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง